

سخن

احسان زاهری

انتشارات الطیار
(۱)

زاهری، احسان، ۱۳۳۶ -

عروج و سقوط سخن/مؤلف احسان زاهری. - قم:

الطیار، ۱۳۸۰.

۸۸ ص.

ISBN 964-9300-5-1

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

۱. گفتار - - جنبه‌های مذهبی - - اسلام. ۲. وعظ.

الف. عنوان عنوان.

۲۹۷/۶۳۴ BP۲۵۱/۲۴۴

کتابخانه ملی ایران ۸۰-۵۱۰۰م

محل نگهداری:

نام کتاب / عروج و سقوط سخن

مؤلف / احسان زاهری

ناشر / الطیار

صفحه‌آرا / حسین زاهری

چاپ / اول، پانزدهمین چاپ دوم / دیماه ۸۱

تیراژ / ۳۰۰۰

قیمت / ۴۰۰۰ ریال

شابک: ۹۶۴-۹۳۰۰۰-۵-۱

ISBN-964-93000-5-1

کفهرست مطالب TM

مفهوم کلام	۶۰۰۰
سخن خدا، برترین کلام	۸۰۰۰
مراحل سیر سخن	۱۴۰۰۰
سخن و فضیلت انسان	۱۶۰۰۰
بهترین و بدترین آفریده‌ها	۱۸۰۰۰
سخن از اعمال انسان	۲۰۰۰۰
انسان در آئینه سخن	۲۲۰۰۰
اثرات بسیاری سخن	۲۴۰۰۰
اثرات سازنده سخن کم	۲۷۰۰۰
بالاترین مصلحت اندیشی	۳۰۰۰۰
سخن داروی حیات بخش	۳۲۰۰۰
سخن عاقلان	۳۴۰۰۰
سخن خبیث	۳۵۰۰۰
سخن پاک	۳۸۰۰۰
سخن و انفاق	۴۲۰۰۰
ارزش سکوت و سخن	۴۴۰۰۰
نشان شیعه	۴۹۰۰۰
بدترین سخن‌ها	۵۱۰۰۰
بهترین سخن‌ها	۵۳۰۰۰
نفوذ سخن	۵۵۰۰۰
سقوط انسان	۵۷۰۰۰
دوری از خداوند	۵۹۰۰۰
اثر سخنان بی‌هدف	۶۱۰۰۰
سکوت خاصان درگاه حق	۶۳۰۰۰
سخن شگفت آور	۶۶۰۰۰
هدف بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم	۶۸۰۰۰

(۳)

جایگاه سخن زیبا در قیامت... ۷۲

آزادی و سخن... ۷۴

سخن گفتن و شنیده‌ها... ۷۶

آثار سخن نگفتن... ۷۸

سخن عاقلانه... ۸۰

سخن و سنجیدن نفس... ۸۲

تعادل سخن و علم و عقل... ۸۴

سخنان ارزشی... ۸۶

اثر سخنان زیبا... ۸۸

زبان و عمل... ۸۹

سخن و دانشمندان... ۹۱

انقسام کلام... ۹۳

سخنان آئینه معانی... ۹۵

پیش سخن:

با سپاس الهی از بهر موری مردم عزیز و شریف ایران و بنیادهای فرهنگی که از تیراژ کتاب در مدت کمتر از یک سال استفاده نمودند، ما را مصمم نمود تا باز نویسی جدید را برای چاپ دوم اقدام نمایم در این مرحله سعی شد با استفاده از روایات دیگر و ادغام بعضی فصل‌ها و بیان چند فصل جدید مجموعه کاملتر گردد.

«احسان زاهری»

«ایران - قم»

(۴)

ک بازگشایی سخن TM

در جهان امروز، سخن جایگاه اقتصادی، سیاسی، تبلیغی و جنگ روانی خاصی دارد، بیش‌تر رسانه‌های جمعی برای رسیدن به اهداف مقدس یا نامقدس خود با بهره‌گیری از کلام و سخن در سطح گسترده‌ای در حال کوشش و فعالیت هستند. حاکمان ستمگر از سخنان برای تقویت حکومت‌های ظالمانه خود بهره می‌جویند و حق و باطل را در اذهان عموم مشوش جلوه می‌دهند، احزاب و گروه‌ها در سطح کلان با سخنان خود، اندیشه‌های ناصواب را به جامعه تزریق می‌نمایند و مردم را تحت پوشش سخنان باطل خود قرار می‌دهند. این مطلب، نگارنده را بر آن داشت، تا جایگاه و میزان سخنان حق و باطل، عدل و ظلم، نور و ظلمت را بیان و آن را به ره پویان طریق حق تقدیم کند، تا همه از نورانیت قرآن و حدیث بهره‌مند شوند.

این مجموعه به ارواح پاک انبیای عظام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و امامان معصوم علیهم‌السلام و شهیدان راه حق و فضیلت و بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران امام خمینی قدس‌سره و روح پدرم، مرحوم حاج احمد زاهری تقدیم می‌گردد.

(۵)

فصل اول

مفهوم کلام

تعریف کلمه: هر يك از حروف، اسمها و افعال را جدا جدا کلمه گویند. اسم و فعل معنای استقلالی، ولی حروف، معنای غیر استقلالی دارند؛ بلکه وابسته به اسم و فعل و ارتباط دهنده آن دو هستند.

تعریف کلام: مجموعه سخنانی که به صورت خاص ادبی با هم ترکیب شوند و بر معنای کامل و جامعی دلالت داشته باشند، کلام نامیده می‌شود.

در دنیای امروز سخن‌ها بسیارند؛ ولی تمام آن‌ها ارزشمند و دارای اصالت نیستند.

کتاب‌های آسمانی و الهی بسیاری نازل شده است. در جهان میلیاردها کتاب، مجله و روزنامه نوشته شده است.

هزاران سخنرانی و خطابه در جهان بیان گردیده است.

هر گروهی با مطالب و سخنان خود، اهدافی را تعقیب می‌کنند. ادیان الهی و احزاب سیاسی یا مذهب‌های اختراعی بشر، مثل وهابیت، بهائیت و غیره، هر يك عقیده‌ای را برای انسان‌ها تبلیغ می‌نمایند. اینک این پرسش مطرح است، به راستی انسان، فکر و اندیشه‌اش را در جهت کدام يك از آن سخنان به کار گیرد؟

پاسخ این است. ابتدا بیاندیشیم، گوینده کدامین کلام‌ها از جهات علمی بالاترند، با اندکی فکر خواهیم یافت، کتاب‌های آسمانی و سخنان

(۶)

رهبران معصوم الهی این فضیلت را دارا می‌باشند.

بدین جهت آیاتی از قرآن را که بیان کننده احاطه علم الهی است، مطرح می‌کنیم.

«عَالِمُ الْغَيْبِ وَ الشَّهَادَةِ»^(۱) او آگاه به پنهان و آشکار است.

«لَا رَطْبٌ وَ لَا يَابِسٌ إِلَّا فِی كِتَابٍ مُّبِينٍ؛ هیچ تر و خشکی نیست؛ مگر این که در کتاب روشن الهی وجود دارد».

وَ عِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ؛^(۲) کلیدهای باطن نزد خدا است و کسی جز او خبر ندارد».

ارتباط با منبع علم جهان، یعنی قرآن شریف، مرتبط شدن با بهترین سخنان است؛ زیرا کتاب‌های آسمانی دیگر تحریف شده؛ اما قرآن با اراده الهی و حفاظت او از تمام حملات مصون و محفوظ مانده است: «إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَ إِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ»^(۳) بدرستی که ما قرآن را نازل کردیم و همانا نگه دارنده آنیم؛ لذا بعد از قرآن، بهترین سخنان، احادیث چهارده معصوم علیهم‌السلام است؛ چرا که از تمام نقص‌ها و عیب‌ها پاک و شامل همه کمالات می‌باشد، بعد از قرآن و وحی، بیانات عالمان الهی که سرچشمه دانش آن‌ها قرآن و احادیث است، با ارزش‌تر می‌باشد، زیرا آن عالمان ربّانی به دور از خواسته‌های نفسانی و سلطه شیطانی و دنیایی سخن می‌گویند.

«صِبْغَةَ اللَّهِ وَ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً»^(۴) رنگ خدا و چه کسی از جهت رنگ از خداوند نیکوتر است؟».

هرکس دارای رنگ الهی باشد و با خداوند حی و قیوم و ابدی و ازلی ارتباط برقرار کند، جاوید می‌گردد؛ پس باید به کلام، رنگ الهی داده شود تا جاودانه بماند و سعادت و عزت دنیا و آخرت را تأمین گرداند.

۱. انعام(۶): ۷۳.

۲. همان، ۵۹.

۳. حجر (۱۵): ۹.

(٧)

فصل دوم؟

سخن خدا، برترین کلام

هر سخنی که از جانب خداوند است، برترین کلام است: «كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا»^(١) زیرا او در جهان هستی، برترین، والاترین و پاکترین وجود است، سخنش نابترین، خالصترین، سالمترین و کاملترین کلمات و جملاتش از جهات علمی این گونه می‌باشد.

در دعای سمات می‌خوانیم: «وَيَكَلِمَتِكَ الَّتِي خَلَقْتَ بِهَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ؛ سوگند به کلمه تو ای خداوندی که به وسیله آن، آسمان‌ها و زمین را آفریدی». به راستی مقصود از کلمه چیست، که جهان هستی به وسیله آن آفریده شده و باقی است؟ مقصود، اسما و صفات نیکوی الهی به ویژه اسم اعظم او است، که در روایات چهارده معصوم علیهم‌السلام ذکر شده‌اند، یا تفاسیر دیگری که در این مورد آمده است.

بعد از کلام خداوند سبحان، سالمترین سخنان، بیانات انبیا، اولیا و

١. توبه (٩): ٤٠.

(٨)

اوصیای پیامبران است؛ زیرا دانش آنان، از نزد معلمشان، خداوند سبحان به آن‌ها الهام و وحی شده‌است، چون آنان از تمام پلیدی‌ها پاک هستند، لذا کلامشان نیز به اراده الهی از تمام نقصان‌های علمی و عملی کاملاً به دور است و جز از وحی سرچشمه نگرفته است.

بعضی آیات که به آن‌ها استدلال می‌شود، از این قرار است: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُم تَطْهِيرًا»^(١) همانا خداوند اراده می‌کند که از شما اهل بیت [چهارده معصوم] تمام پلیدی‌های [جسمی و روحی و فکری و عملی] را ببرد و [به وسیله آن] به شما پایی خاصی عنایت فرماید.

«مَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ»^(٢) [حضرت رسول گرامی اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم] از روی خواسته‌های نفسانی سخن نمی‌گوید. سخنان او جز وحی الهی نیست.

«إِنْ أَتَيْتُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ»^(٣) [ای رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم! به مردم اعلان کن که] پیروی نمی‌کنم مگر آن چه را به من وحی شده است.

نکات آموزنده

١. معانی وحی

الف: القای کلام به طریق غیر عادی و مرموز به صورت سخن گفتن مستقیم خداوند با پیامبر.

١. احزاب (٣٣): ٣٣.

٢. نجم (٥٣): ٣.

٣. یونس (١٠): ١٥.

(٩)

ب: سخن گفتن غیر مستقیم الهی با پیامبر، یعنی به صورت پشت پرده.

ج: سخن گفتن خداوند با پیامبرش به وسیله جبرئیل امین.

د: سخن گفتن خداوند، به صورت الهام به پیامبر.

ه: سخن گفتن به صورتی که انسان آن را از چیزی مثل کوه بشنود و بفهمد که کلام خداوند است.

با استناد به آیه قرآن، عزت و رفعت، بلندی و رسیدن به محضر حضرت رب العالمین در سایه کلام پاک و عمل صالحی است که از اعتقاد به خداوند، وحی و نبوت و ولایت ناشی شده است.

«إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ»^(۱) کلام پاک به سوی خداوند بالا می‌رود و عمل صالح آن سخنان را به محضر الهی می‌رساند. انسان با توجه به فراز اول آیه شریفه می‌فهمد، از مصداق‌ها و موارد بزرگواری نزد خداوند، این است که بتواند، سخنانش را از تمام پستی‌ها پاک نماید و اعمالش را از مفاصد منزه سازد و رفتارهای عملی خود را در جهت خداوند قرار دهد، تا به عزت‌های الهی نایل آید: «إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ»^(۲) آیه شریفه، جهان بینی و اندیشه انسانی را در تمام ابعاد بیان می‌کند؛ بدین جهت انسان باید همه وجود مادی و معنوی، هنری و فکری، عملی و ذهنی، سیاسی و حکومتی، و عبادی و رفتاری، گفتار و نوشتارش را برای خدا قرار داده، پناه و مرجع خویش را

۱. فاطر (۳۵): ۱۰.

۲. بقره (۲): ۱۵۶.

(۱۰)

پروردگارش بدانند.

«مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا»^(۱) کسی که عزت و عظمت انسانی می‌خواهد، باید بداند که تمام عزت از آن خداوند است. کسی که خواهان این کمالات انسانی و رسیدن به این شوکت الهی است، باید همه رفتار و گفتارش را در مسیر خداوند قرار داده و به آن رنگ الهی ببخشد؛ زیرا کسی که طلا می‌خواهد، به سراغ معدن آن می‌رود، کسی که عزت می‌خواهد، باید به سوی سرچشمه عزت‌ها برود که همان خداوند است:

«وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ يَبُورُ»^(۲) کسانی که با بدی‌ها و حيله‌گری‌ها فریب کاری می‌کنند، برای آن‌ها عذاب سختی است، حيله (این انسان‌های مکار، ضعیف، سست، بدون تکیه‌گاه) نابود شدنی است. آنان با سخنان عوام‌فریبانه، مردم را گول می‌زنند. حق را باطل و باطل را حق جلوه می‌دهند، افراد ساده‌اندیش و زود باور را گمراه می‌کنند. این‌ها کلامشان خبیث و آلوده بوده، مشمول عذاب و قهر الهی می‌شوند، دنیا و آخرت خویش را نابود می‌نمایند.

«وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ»^(۳) خداوند اراده نموده که حق را با کلماتش حاکم کند؛ اگر چه مجرمان ناراحت و اکراه داشته باشند.»

«يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ»^(۴) خدا حق را با

۱. فاطر (۳۵): ۱۰.

۲. فاطر (۳۵): ۱۰.

۳. یونس (۱۰): ۸۲.

۴. انفال (۸): ۷.

(۱۱)

کلماتش (آیات و اسماء و صفات حسنا) محقق می‌سازد و پشت و دنباله کافران را قطع می‌نماید.»

نکات آموزنده

۱. مراد از کلمه و کلمات؛ آیات نشانه‌های خدا، کتاب‌های آسمانی، معجزات الهی، اسم اعظم، اسماء و صفات حسنیای پروردگار است، که حضرت آدم علیه‌السلام با آن‌ها توبه کرد، هم چنین آن کلماتی که حق با آن‌ها تأیید و روشن می‌گردد، همچون سخنان طیب، اعتقادات انسان، عمل صالح که بالا می‌رود و در محضر الهی عرضه شده و مورد قبول او قرار می‌گیرد.

۲. نخستین و واپسین گوینده سخن، خداوند جلیل و بزرگ است.

۳. زنده نمودن حق و اجرای عدالت در فرد، خانواده و جامعه در گرو عمل به سخنان الهی است.

۴. مجرمان، ستمگران، مستکبران، منافقان، و به طور کلی اهل باطل، در هر چهره که باشند، همیشه در طول تاریخ از مطرح شدن عدالت و حق ناراحتند و بزرگترین سرمایه‌های خود را در جنگ‌ها و میدان‌های نظامی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی برضد حق به کار گرفته‌اند؛ ولی نتیجه‌ای عایدشان نشده است. دشمنان حق باید بدانند که حق، جاوید، پیروز و ماندنی است و آن چه نابود می‌شود، باطل است: «وَيَمُحُ اللَّهُ

(۱۲)

الْبَاطِلَ وَ يُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ؛^(۱) خداوند باطل را محو می‌نماید و به وسیله کلماتش حق را ثابت می‌کند و او به مطالب درون سینه انسان‌ها آگاه است.»

۵. عزت و ایمان انسان از کلام پاک و عمل صالح او ناشی می‌گردد.

۶. عذاب و ذلت دنیا و آخرت، برای حيله گران و مکاران بی‌ایمان است.

۷. هر سخنی که خالصانه صادر شود، ابدی است؛ زیرا هر چه به خدا مرتبط شود، جاودانه می‌گردد.

۸. سخنان و اعمال باطل، محو شدنی و حق ماندگار است. در میان این همه صحبت‌ها و کتاب‌ها، آن‌هایی تازه‌تر و با طراوت‌ترند که با قرآن پیوند داشته‌اند. کتاب‌هایی که در زمینه تفسیر قرآن و روایات نوشته شده، از حیات بیش‌تری برخوردارند، بیانات و نوشته‌های خالصانه جاویدانگی نسبی دارند؛ پس باید گفتن و نوشتن رنگ الهی داشته باشد، لذا برای رسیدن به این هدف عالی باید از او استمداد جست. خوشا به سعادت زبان‌هایی که سخنان خدا را خالصانه می‌گویند و بی‌پیرایه می‌اندیشند، تا مردم راه هدایت و تعالی خویش را دریابند.

۱. شوری (۴۲): ۲۴.

(۱۳)

فصل سوم

مراحل سیر سخن

هر چیزی در نظام وجود دارای مسیر تکاملی و رشد می‌باشد. در این میان کلام و سخن که وسیله تفهیم و تفهم است، باید مراحل خاص خود را در جهت بالندگی بشر حفظ نماید.

حضرت امام علی علیه‌السلام فرمود: «مَعْرِسُ الْكَلَامِ الْقَلْبُ؛^(۱) محل کاشتن سخن، دل می‌باشد.»

«وَمُسْتَوْدَعُهُ الْفِكْرُ؛ امانت‌دار کلام، فکر و اندیشه انسان است»؛ یعنی انسان نباید در امانت خیانت کند بلکه روی سخن بیاندیشد و آن را بررسی نموده، تحویل دهد.

«وَمَقْوَمُهُ الْعَقْلُ؛ عقل مستحکم کننده کلام است»؛ لذا محلی که سخن از درستی و نادرستی استحکام می‌گیرد، عقل است، آن را تصویب، سپس اجرا می‌نماید.

«وَمُبْدِيهِ اللَّسَانُ؛ محل شروع سخن و بیان، زبان است».

«وَجِسْمُهُ الْحُرُوفُ؛ جسم سخن؛ حروفی است که سخنان را به شکل

۱. غرر الحکم، ح ۴۰۸۰.

(۱۴)

خاصی در می‌آورد». همان مواد اولیه کلمات است.

«وَرُوحُهُ الْمَعْنَى؛ روح و اصل سخن؛ معنا و مفهوم آن می‌باشد».

«وَحَلِيقَتُهُ الْأَعْرَابُ؛ زیبایی و آراستگی سخنان؛ در گرو حرکات آن می‌باشد».

«وَنِظَامُهُ الصَّوَابُ؛ ترتیب و دقت طریق کلام؛ درست بودن آن است».

نکات آموزنده

۱. قلب: مراد از آن روح و نفس و جان انسان است.

۲. به راستی اگر کسی سخن را در این مراحل قرار دهد، خوب بررسی نماید، هرگز کلامش ناموزون و غیر عادلانه نخواهد بود.

۳. مرحله‌ی را که حضرت، حدود هزار و چهار صد سال قبل بیان فرموده، کمتر کسی فهمیده است. سخن که به راحتی از زبان صادر می‌شود، باید مرحله‌ی را طی کند در حالی که بیشتر انسان‌ها در حال سخن گفتن، به هیچ یک از این قواعد و مراحل توجه نمی‌کنند.

هرچه پیش آمد خوش آمد

ما که خندان می‌رویم

این گونه افراد در روز قیامت به جای خنده، گریه می‌کنند و بسیار تأسف و حسرت می‌خورند.

۴. شیعه علی علیه‌السلام اگر بخواهد، علی‌گونه سخن بگوید، باید به این ظرافت‌های دقیق تربیتی و روانی کلمات توجه کند.

۵. سخن مثل انسان، روح، جسم، معنا، زیبایی و شیرینی، کاشت و برداشت، تحلیل و تفهیم و تقویم دارد.

۶. بلندی کلام آن قدر زیاد است که انسان شگفت زده می‌شود.

(۱۵)

فصل چهارم

سخن و فضیلت انسان

سخنان انسان باید در جهت بهره‌مند نمودن دیگران برای رسیدن به سعادت و عزت باشد، تا روند تکاملی و هدف‌مندی خویش را در مسیر توحید و دینداری بر مبنای الگوگیری از مقامات معصوم به پیماید، تا همه کلمات و سخنانش به رنگ و نور الهی زینت یابد.

حضرت امام علی علیه‌السلام می‌فرماید: «لِلْإِنْسَانِ قَضِيلَتَانِ: عَقْلٌ وَ مَنَظِقٌ قَبْلَ الْعَقْلِ يَسْتَفِيدُ وَ يَالْمَنْطِقِ يُعْفِدُ؛^(۱) برای انسان دو برتری وجود دارد: قدرت عقلانی که همان، تدبیر و اندیشه است، و قدرت سخن گفتن و بیان کردن؛ با عقل بهره می‌گیرد و با سخن خویش، به دیگران بهره می‌رساند».

«إِعْجَبُوا لِهَذَا الْإِنْسَانِ يَنْظُرُ بِشَحْمٍ وَ يَتَكَلَّمُ بِلَحْمٍ؛^(۲) از [آفرینش] این انسان تعجب کنید که با پیه [چربی‌های زاید بدن یعنی چشم] می‌بیند و با قطعه‌های گوشت [زبان] سخن می‌گوید.

۱. غررالحکم، ج ۳۳۰.

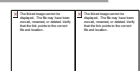
۲. نهج البلاغه، صبحی صالح، حکمت ۸.

(۱۶)

نکات آموزنده

۱. قدرت عقلانی در انسان، موجب تحلیل مطالب و رسیدن به مجهولات می‌شود؛ به این صورت که کلیاتی را می‌داند و با استدلال، مطالب دیگری را از آن‌ها اثبات می‌نماید و رشد دانش انسان در طول تاریخ، به برکت قدرت عقلانی و بیان او بوده است.
۲. قدرت تکلم وسیله یاد دادن و یاد گرفتن مطالب و بهره‌مند کردن نسل‌های بعدی است، خود گوینده هم بر اثر گفتن مطالب و درس دادن و بیان کردن، بهره می‌برد.
۳. حدیث، به شناخت قدرت الهی اشاره می‌کند که چشم (سلطان کشور تن) از مقداری چربی آفریده شده و زبان که کارهای گوناگونی مثل بلعیدن، سخن گفتن، چشیدن، مخلوط نمودن غذا و غیره، از آن ساخته است، از قطعه‌های گوشت آفریده شده است. بنگریم و ایمان خود را تقویت کنیم، روحیه تسلیم در مقابل ولی نعمت را بالا ببریم، آن‌ها را در جهت محبت و رضایتش به کار گیریم.

(۱۷)

فصل پنجم

بهترین و بدترین آفریده‌ها

بشر از جهت آفرینش در همه موارد بهترین را انتخاب و از بدیها دوری نموده، اظهار تنفر و انزجار می‌نماید، انسان باید برای رسیدن به افتخار و عزت خویش با عقل و فطرت و وجدان سالم بهترین‌ها را انتخاب نماید، تا به بالاترین درجات دنیایی و آخرتی دست یابد.

از وجود شریف حضرت امیر المؤمنین علیه‌السلام سؤال شد: «أَيُّ شَيْءٍ مِمَّا خَلَقَ اللَّهُ أَحْسَنَ؟ فَقَالَ: الْكَلَامُ، فَقِيلَ: أَيُّ شَيْءٍ مِمَّا خَلَقَ اللَّهُ أَوْجَعُ؟ قَالَ: الْكَلَامُ، ثُمَّ قَالَ: بِالْكَلَامِ إِبْيَضَتِ الْوُجُوهُ، وَ بِالْكَلَامِ إِسْوَدَّتِ الْوُجُوهُ^(۱) کدام چیز بهترین و زشت‌ترین آفریده الهی است؟ حضرت فرمود: با سخن گفتن، سیمای انسان‌ها سفید و نورانی می‌شود و با صحبت‌ها، چهره‌های آنان سیاه می‌گردد».^(۲)

۱. بحار الانوار، ج ۷۸، ص ۵۵.

۲. تحف العقول، ص ۱۵۴.

نکات آموزنده

۱. چهره فردی که در جمع مورد اهانت قرار می‌گیرد، سرخ و دگرگون می‌شود و اگر مورد تشویق قرار گیرد، خندان و مسرور می‌گردد. بله، سخنان خوب و بد، در ظواهر و ارواح و وجدان انسان‌ها بسیار مؤثرند، در سلامت، نقش تعیین کننده و در آرامش فکری و روحی، جایگاه ویژه دارند.
۲. سخنان، چگونه آفریده خداست؟ «خَلَقَ الْإِنْسَانَ * عَلَّمَهُ الْبَيَانَ»^(۱) خداوند انسان را آفرید و قدرت بیان و سخن گفتن را به او آموخت. انسان مخلوق خدا است و اجزا و غرایز او نیز آفریده خدا هستند؛ پس اگر قدرت بیان را در جهت خوبی‌ها و رضایت الهی به کار گیریم، بهترین آفریده هستیم، اگر از این نعمت بزرگ الهی در مسیر گناه و باطل استفاده کنیم، زشت ترین موجودات خواهیم شد.
۳. سیمای انسان‌ها با سخن حق و عدل، نورانی و دوست داشتنی، و با کلمات باطل و زخم زبان‌ها، زشت و منفور می‌گردد.
۴. نحوه رفتار و برخورد ما با نعمت‌ها، آن‌ها را زشت و زیبا می‌کند.

---

۱. الرحمن (۵۵): ۳ و ۴.

بجاریانوار، ج ۱، ص ۲۷۹	بجاریانوار، ج ۲، ص ۳۰۴
------------------------	------------------------

فصل ششم

سخن از اعمال انسان

- عمل و کار انسان به همه مواردی اطلاق می‌گردد که از انسان صادر می‌شود، خواه انجام دهنده آن چشم باشد یا گوش و زبان، روش رفتاری انسان نقش اساسی را در ایجاد عمل صالح و کارهای زشت و بد ایفا می‌نماید.
- حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم فرمود: «إِنَّ مَنْ حَسِبَ كَلَامَهُ مِنْ عَمَلِهِ قَلَّ كَلَامُهُ إِلَّا فِيمَا بَعْنِيهِ»^(۱) همانا کسی که سخنان خود را از اعمال خود محاسبه کند، سخنانش کم می‌شود؛ مگر در مواردی که قصد و هدف دارد.
- وجود مقدس حضرت در سخن گهربار دیگری فرمود: «مَنْ لَمْ يَحْسَبْ كَلَامَهُ مِنْ عَمَلِهِ كَثُرَتْ خَطَايَاهُ وَ حَضَرَ عَذَابُهُ»^(۲) کسی که سخنان خود را از عمل رفتاریش حساب نکند، اشتباهات و گناهانش زیاد و عذاب و مجازات برای وی حاضر می‌گردد.

---

۱. بجاریانوار، ج ۱، ص ۲۷۹.

۲. بجاریانوار، ج ۲، ص ۳۰۴.

نکات آموزنده

۱. سخن انسان‌ها جزو اعمال آن‌ها حساب می‌شود و طبق آیه «فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَ مَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ»^(۱) يك ذره سخن باطل، محاسبه می‌شود و عذاب الهی دارد و سخنان منطقی و حق، ذکر و تلاوت، امر به معروف و نهی از منکر و تمام کلمات طیب، موجب فضیلت و رشد، کمال دنیایی و آخرتی انسان می‌گردد.

۲. اصل در سخن نگفتن است؛ مگر هدف و غرض و مقصودی مهم‌تر از سکوت در میان باشد، در این‌جا، کلام بر سکوت مقدم می‌شود.

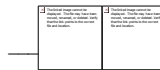
۳. انسان در تمام زندگی باید حساب‌گر باشد، بتواند اعضای بدن، به ویژه، سخنان خویش را با عقل و اندیشه، دین و وجدان سالم کنترل نماید.

۴. حسابرسی در هر موردی موجب رشد و دقت، سالمسازی و مهار نمودن و جلوگیری از خسارتها می‌گردد.

---

۱. زلزله (۹۹): ۸.

(۲۱)

فصل هفتم

انسان در آئینه سخن

سخنان انسان چون آئینه‌ایی است که شخصیت صادق و کاذب، حقیقی و حقوقی، ظاهری و باطنی او را در مناسبت‌ها و موارد مختلف جلوه‌گر می‌نماید.

لذا برای سالم‌سازی جامعه و فرد، کلمات باید موزون و حساب شده و عادلانه باشد.

از سخنان گهربار حضرت امام علی علیه‌السلام است که فرمود: «صُورَةُ الْمَرْثَةِ فِي وَجْهِهَا وَ صُورَةُ الرَّجُلِ فِي مَنْطِقِهِ»^(۱) جلوه زن در چهره ظاهریش و سیما و شخصیت مرد در بیان اوست.

نکات آموزنده

۱. بزرگی انسان به اندازه شعور و سخنان عاقلانه اوست.

۲. جلوه زن‌ها و مشهور شدن آنان در میان خود و دیگران، بیش‌تر به

---

۱. بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۲۹۱.

(۲۲)

زیبایی ظاهری و جلوه‌های مادی و صدای زیبا است؛ در حالی که جلوه مردان بوسیله سخنانی است که از روی دانش و اندیشه جلوه‌گر می‌شود.

۳. تاریخ نشان می‌دهد که متفکران در ابعاد مختلف علوم، به ویژه فلسفه و منطق و علوم عقلی، بیش‌تر از میان مردان هستند؛ البته در میان زن‌ها نیز افرادی وجود دارد که از رشد و بالندگی فکری خاصی برخوردارند.

---

(۲۳)

۱	۲
۳	۴
۵	۶
۷	۸
۹	۱۰
۱۱	۱۲
۱۳	۱۴
۱۵	۱۶
۱۷	۱۸
۱۹	۲۰
۲۱	۲۲
۲۳	۲۴
۲۵	۲۶
۲۷	۲۸
۲۹	۳۰
۳۱	۳۲
۳۳	۳۴
۳۵	۳۶
۳۷	۳۸
۳۹	۴۰
۴۱	۴۲
۴۳	۴۴
۴۵	۴۶
۴۷	۴۸
۴۹	۵۰
۵۱	۵۲
۵۳	۵۴
۵۵	۵۶
۵۷	۵۸
۵۹	۶۰
۶۱	۶۲
۶۳	۶۴
۶۵	۶۶
۶۷	۶۸
۶۹	۷۰
۷۱	۷۲
۷۳	۷۴
۷۵	۷۶
۷۷	۷۸
۷۹	۸۰
۸۱	۸۲
۸۳	۸۴
۸۵	۸۶
۸۷	۸۸
۸۹	۹۰
۹۱	۹۲
۹۳	۹۴
۹۵	۹۶
۹۷	۹۸
۹۹	۱۰۰

فصل هشتم

اثرات بسیاری سخن

اعتدال و میانروی در هر چیزی عامل رشد و تعالی، ترقی و پرواز انسانی است، سخنان و صحبت‌ها باید متناسب با مکان و زمان و شنونده باشد، تا در جایگاه ارزشی خود قرار گیرد.

حضرت امام علی علیه‌السلام فرمود: «مَنْ كَثَرَ كَلَامَهُ كَثُرَ خَطَاوُهُ وَمَنْ كَثَرَ خَطَاوُهُ قَلَّ حَيَاؤُهُ وَمَنْ قَلَّ حَيَاؤُهُ قَلَّ وَرَعُهُ وَمَنْ قَلَّ وَرَعُهُ مَاتَ قَلْبُهُ وَمَنْ مَاتَ قَلْبُهُ دَخَلَ النَّارَ؛^(۱) کسی که زیاد سخن بگوید، خطایش زیاد گردد و کسی که خطایش زیاد شود، حیایش کم گردد، و کسی که حیایش کم شود، تقوایش کم گردد و کسی که تقوایش کم شود، قلبش می‌میرد و کسی که قلبش بمیرد، داخل آتش می‌شود».

به رسول گرامی اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در معراج خطاب شد: «يا أَحْمَدُ عَلَيكَ بِالصُّمْتِ فَإِنَّ أَعْمَرَ الْقُلُوبِ قُلُوبُ الصَّالِحِينَ وَ الصَّامِتِينَ، وَ إِنَّ أَحْرَبَ

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۱۸۷.

(۲۴)

الْقُلُوبِ قُلُوبُ الْمُتَكَلِّمِينَ بِمَا لَا يَعْنِيهِمْ؛^(۱) ای احمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم بر تو باد سکوت؛ به درستی که آبادترین دلها، قلوب انسان‌های صالح و ساکت است و خراب‌ترین قلب‌ها، دل‌های گویندگانی است که در سخن خود هدف و قصدی ندارند».

حضرت امام علی علیه‌السلام فرمود: «كَثْرَةُ الْكَلَامِ تَبْسُطُ حَوَاشِيهِ وَ تَنْقُصُ مَعَانِيهِ وَ لَا يَبْرِي أَمَدًا وَ لَا يَنْتَفِعُ بِهِ أَحَدٌ؛^(۲) زیادی کلام، حاشیه‌های آن را می‌گستراند و معنا را ناقص می‌کند و این کلام پایانی ندارد و هیچ کس از آن سود نمی‌برد».

«أَقْوَةُ الْكَلَامِ الْإِطَالَةُ؛^(۳) آفت سخن طولانی کردن سخن است».

«الْإِكْتِنَارُ إِضْجَارٌ؛^(۴) زیاد سخن گفتن، ضجر و شکنجه دادن افراد است».

«إِيَّاكَ الْهَدْرَ فَمَنْ كَثَرَ كَلَامَهُ كَثُرَتْ أَنَامُهُ؛^(۵) از بیهوده گویی پیر هیز، کسی که سخنانش بسیار گردد، گناهانش زیاد می‌شود».

«الْإِكْتِنَارُ يَزِلُّ الْحَكِيمَ وَ يَمِلُّ الْخَلِيمَ؛^(۶) زیادی سخن، حکیم را سست می‌کند (و کلام او از ثبات و استحکام خارج می‌شود) و انسان بردبار را خسته می‌نماید».

۱. بحار الانوار، ج ۷۷، ص ۲۷.

۲. غرر الحکم، ج ۴۱۱۵.

۳. غرر الحکم، ج ۴۱۰۶.

۴. غرر الحکم، ج ۴۰۹۹.

۵. غرر الحکم، ج ۴۱۶۹.

۶. همان، ج ۴۱۰۱.

(۲۵)

نکات آموزنده

۱. سخنان زیاد، کمالات را از انسان می‌زداید و پستی را نصیبش می‌کند.
۲. بهترین آرامش روحی و آبادترین ارواح را انسان‌های ساکت دارند.
۳. در سخن زیاد، اهداف به فراموشی سپرده می‌شود.
۴. سخن زیاد، انسان را لابلایی و بی‌حیا می‌کند؛ به گونه‌ای که از کسی حساب نمی‌برد، لذا گنه‌کاران معمولاً حرمتی برای خدا و بزرگان قائل نیستند.
۵. گوینده و شنونده از سخن زیاد بهره نمی‌برند؛ بلکه اذیت می‌شوند. سخن زیاد، مرتبه‌ای از دل مردگی و قساوت روح را در پی دارد؛ لذا انسان با مختصر و مفید سخن گفتن خویش، دل را زنده نگه می‌دارد.

(۲۶)

میزان الحکمه، ج ۱، ص ۱۷۰۷۸	غرر الحکم، ج ۲، ص ۴۲۰۲
----------------------------	------------------------

فصل نهم

اثرات سازنده سخن کم

بهترین روش در همه امور و کارها از جهت رشد مادی و معنوی این است که انسان با کمترین ابزار و امکانات بیشترین کار را سامان دهد. در کلام و سخنرانی مفید و مختصر بودن دو اصل زیبایی و تأثیر گذاری سخن می‌باشند.

حضرت رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمود: «إِنَّ مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ قَلَّةَ الْكَلَامِ»^(۱) به درستی که از خوبی اسلام انسان، کم سخن گفتن او است».

حضرت امام علی علیه‌السلام فرمود: «إِنْ أَحْبَبْتَ سَلَامَةَ نَفْسِكَ وَ سِتْرَ مَعَايِكَ فَقَلِّلْ كَلَامَكَ وَ أَكْثِرْ صُمْتَكَ يَتَوَفَّرُ فَكْرُكَ وَ يَسْتَبْرِ قَلْبُكَ»^(۲) اگر سلامت جانت را دوست داری و به پوشش عیب‌هایت علاقه‌مند هستی، سخن را کم و سکوت را زیاد نما، در این صورت فکر و اندیشه‌ات زیاد و قلبت نورانی می‌گردد».

۱. میزان الحکمه، ج ۱، ص ۱۷۰۷۸.

۲. غرر الحکم، ج ۲، ص ۴۲۰۲.

(۲۷)

حضرت فرمود: «إِذَا تَمَّ الْعَقْلُ تَقَصَّ الْكَلَامُ»^(۱) زمانی که عقل انسان تمام شد، سخن او کم می‌شود».

حضرت فرمود: «قَلَّةُ الْكَلَامِ يَسْتُرُ الْعُيُوبَ وَ يُقَلِّلُ الدُّنُوبَ»^(۲) کمی سخن، عیب‌ها را می‌پوشاند و گناهان را کم می‌کند».

«قَلَّةُ الْكَلَامِ يَسْتُرُ الْعَوَارِ وَ يُؤْمِنُ الْعِتَارَ»^(۳) کم سخن گفتن، عیب‌ها را می‌پوشاند و انسان را از لغزش ایمن می‌دارد».

نکات آموزنده

۱. سخن گفتن برای بشر قطعاً لازم است؛ مثل این که دارو برای مریض لازم است.

۲. چنان که حکمت خداوند اقتضای آفرینش دارو برای هر دردی را دارد، آفرینش زبان هم برای صدور کلام، درمان دردها، نیازمندی‌ها و خواسته‌ها، فهماندن و فهمیدن و دیگر اموری است که با آن عضو مهم بدن انجام می‌پذیرد.

۳. در سخن گفتن عادلانه و حق طلبانه در مکان و زمان مناسب رشد و تعالی بسیار وجود دارد.

۴. عقل و تقوا، تفکر و سلامت روح و جسم و نورانیت دل را، انسان در سایه کمی سخن تحصیل می‌نماید.

عیب و هنرش نهفته باشد

5. تا مرد سخن نگفته باشد

۱. بخار/الانوار، ج ۷۱، ص ۲۹۰..

۲. غررالحکم، ح ۴۰۹۳.

۳. همان، ح ۴۰۹۴.

(۲۸)

۶. یکی از خوبی‌های انسان مسلمان، کم سخن گفتن است.

۷. متفکرین، سکوت را بر سخن گفتن مقدم می‌دانند.

۸. کسی که سخن گفتنش کم است، اندیشه‌اش بیش‌تر می‌باشد؛ بدین جهت اشتباهات، فراموشی و لغزش او در تمام موارد، به ویژه در گفتن و نوشتن کمتر از دیگران خواهد بود؛ زیرا کسی که زیاد حرف می‌زند، فرصت فکر کردن و درست و جامع سخن گفتن را از دست می‌دهد.

۹. کمی سخن دو ثمره بزرگ به انسان می‌دهد: اول عقل و اندیشه‌اش را کامل می‌نماید، دوم او را به ابتکار در مطالب جدید علمی نایل می‌کند.

۱۰. دین در اعتقادات انسان در پرتو کمی سخن کامل می‌شود و اسلام او نیکو و زیبا می‌نماید.

۱۱. تمام زیبایی‌های معنوی و مادی در گرو اندیشه و تفکر می‌باشد نه در پرتو سخن‌پردازی‌ها.

۱۲. همیشه مردم از بازی الفاظ ناراحت هستند و می‌گویند چقدر حرف زدن، اما عمل کجا رفته است.

به سخن دانی نیست

به عمل کار بر آید

(۲۹)

فصل دهم

بالاترین مصلحت اندیشی

سلامت روح و جان و جسم بشری در جهت اکتفا نمودن به اقل خوردن و آشامیدن، سخن‌گفتن و خوابیدن می‌باشد.

آری؛ انسان‌های هدفمند سعی تلاش و کوششان در جهت حداکثر استفاده از کمترین امکانات است، لذا تاریخ نشانگر آن می‌باشد، که بزرگان با کمترین امکانات، بزرگترین پروازها را در طریق اندیشه و سخن، ابتکار و خلاقیت کسب نموده‌اند.

در سخنان گهربار حضرت امام علی علیه السلام چنین آمده است: «إِذَا أَرَادَ اللَّهُ سُبْحَاتَهُ صَلَاحَ عَبْدٍ أَلْهَمَهُ قَلَّةَ الْكَلَامِ وَ قَلَّةَ الطَّعَامِ وَ قَلَّةَ الْمَنَامِ؛^(۱) زمانی که خداوند سبحان صلاح و مصلحت بنده‌ای را اراده نمود، کمی سخن و طعام و خواب را به او الهام می‌نماید».

۱. غررالحکم، ج ۴۰۸۴.

(۳۰)

نکات آموزنده

۱. الهام غیبی به انسان از بالاترین ارزش‌ها، برای نجات اوست.
۲. کمی سخن، دردسر و گرفتاری کمتری را در دنیا و آخرت در پی دارد.
۳. خوردن کم موجب سلامتی و کمال است، اکثر بیماران به زیاد خوری و عدم تناسب بهرهمندی از غذا دچار می‌گردند.
۴. اگر همه ارزش‌های انسانی، با اراده الهی شامل حال انسان شود، به مقام حقیقی خود در پیشگاه حضرت حق خواهد رسید.
۵. به راستی، ارتباط کمی طعام و خواب، در رشد عقلانی و ایمانی انسان‌ها بر کسی پوشیده نیست.
۶. کمی سخن و سکوت، در رشد و کمالات فکری تأثیر چشمگیری دارد.
۷. کسانی که در طعام و خواب زیاده‌روی می‌کنند، در بیداری و خواب، زیاد سخن می‌گویند و رؤیاهای دروغین می‌بینند.

(۳۱)

فصل یازدهم

سخن داروی حیات‌بخش

ابزار معالجه‌کننده باید کنترل شده مورد استفاده، قرار گیرد. داروها در مصرف کم آن انسان را به سلامتی رسانده و استفاده زیاد از آن موجب هلاکت بشر می‌گردد.

حضرت امام علی علیه السلام فرمود: «الْكَلَامُ كَالدَّوَاءِ قَلِيلُهُ يَنْقَعُ وَ كَثِيرُهُ قَاتِلٌ»؛^(۱) سخن گفتن، مثل دارو می‌باشد، کم آن سودمند و درمان‌کننده، و زیاد آن کشنده می‌باشد».

حضرت بیان نمود: «إِنَّ كَلَامَ الْحَكِيمِ إِذَا كَانَ صَوَابًا كَانَ دَوَاءً وَ إِذَا كَانَ خَطَاءً كَانَ دَاءً»؛^(۲) همانا کلام انسان حکیم زمانی که درست باشد، داروی حیات‌بخش و زمانی که اشتباه باشد، دردی است، [که گریبان افراد را می‌گیرد]».

۱. غررالحکم، ج ۴۰۸۱.

۲. همان، ج ۶۱۰.

(۳۲)

نکات آموزنده

۱. هر چیزی (هر چند خوب) باید حد متعادل و متعارف و عقلایی آن حفظ گردد، و گرنه مُخرَب و مُضر خواهد بود.
۲. بزرگان باید در سخنان خود بیش‌تر دقت نمایند؛ زیرا مردم به آن‌ها اعتماد دارند و به کلام آن‌ها عمل می‌کنند. اگر صحبت آنان بد باشد، ملت‌ها را فاسد می‌نماید.
۳. چنان‌که جنبه اصلاحی دارو هدف اصلی است، پس غرض اصلی در سخن باید اصلاح و رشد و تعالی بشری باشد.

(۳۳)

بسم الله الرحمن الرحيم	الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله	والسلام على من اتبع الهدى

فصل دوازدهم

سخن عاقلان

حکیمانه عمل نمودن، یعنی دقیق و مناسب با مکان و زمان رفتار کردن است، انسان حکیم بر مبنای نیاز برای رسیدن به اهداف عالی سخن می‌گوید یا می‌نویسد، دیگران اگر بخواهند طریق حکمت را قدم زنند باید تا فقر و تشنگی را نیافتند، آب حیات سخن را جاری نمایند.

حضرت امام علی علیه‌السلام فرمود: «الْعَاقِلُ لَا يَتَكَلَّمُ إِلَّا بِحَاجَتِهِ أَوْ حُجَّتِهِ»^(۱) انسان عاقل، جز به اندازه نیاز و استدلالش سخن نمی‌گوید».

نکات آموزنده

۱. انسان عاقل اهل اسراف در سخن نمی‌باشد.
۲. درست نیست که انسان بگوید: سخن، مخارج مالی ندارد و مجانی است. هرچه می‌خواهد دل تنگت بگو. این روش انسان عاقل و حکیم نیست؛ همان‌گونه که غذای مجانی را آن قدر نمی‌خورد تا سلامت خود را از دست داده، نابود شود. زیادروی در سخن و هر چیزی که از حدود خود تجاوز کند، مرتکب نمی‌شود، تا تخریب و نابودی را به دنبال خویش ببار آورد.

۱ میزان الحکمه، ج ۹، ۱۷۶۰.

(۳۴)

بسم الله الرحمن الرحيم	الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله	والسلام على من اتبع الهدى

فصل سیزدهم

سخن خبیث

هر نعمتی جنبه‌های مثبت و منفی دارد، خالق جهان هستی در آفریدن نعمت‌ها سوی کمال و رشد آن را برای بشر هدف قرار داده است، خداوند بیان و عمل را به انسان آموزش داد، تا در جهت کمالات خویش از آن بهره‌مند گردد، اما انسان ناسپاس آن را در مسیر مذموم بکار گرفت و خویشتن را ساقط نمود.

مثال: خداوند انگور را آفرید اما عده ای ناسپاسی نمودند و آن را تبدیل به شراب حرام کردند و نوشیدند، اما سپاسگزاران آن را خوردن و شکر گزاری کردند.

خداوند می‌فرماید: «مَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ أُجْتِثَّتْ مِنْ قَوْقِ الْأَرْضِ مَالَهَا مِنْ قَرَارٍ»^(۱) مثال سخن ناپاک همچون درخت ناپاک است که از روی زمین کنده شده و قراری ندارد».

۱. ابراهیم (۱۴): ۲۶.

(۳۵)

قرآن شریف: «وَ الَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ»^(۱) مؤمنان کسانی هستند که از سخنان بیهوده دوری می‌کنند».

خداوند در بیان بندگانش می‌فرماید: «وَ إِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا»^(۲) هنگامی که به سخنان بی ارزش بر می‌خورند، بزرگوارانه می‌گذرند».

حضرت امام علی علیه‌السلام فرمود: «لَا تَتَكَلَّمَنَّ إِذَا لَمْ تَجِدْ لِلْكَلَامِ مَوْعِبًا»^(۳) زمانی که برای سخن گفتن موقعیت را مناسب نمی‌بینی، نباید سخن بگویی؛ چرا؟ زیرا ارزش علم و مطالب گوینده از بین می‌رود.

? سخنان مذموم عبارتند از:

۱. دروغ: آنچه حقیقت ندارد.
۲. غیبت: در غیاب کسی سخن گفتن که راضی نباشد.
۳. تهمت: آنچه در او نیست، به او نسبت دهند.
۴. فحش: حرف‌های زشت ناموسی و اهانت آمیز.
۵. تحقیر: کوچک شمردن دیگران و مسخره کردن.
۶. سخن چینی: کلام شخصی را به دیگری گفتن جهت بر هم زدن دوستی آنان.
۷. حسادت در کلام
۸. تکبر در کلام
۹. ریا در کلام

۱. مؤمنون (۲۳): ۳.

۲. فرقان (۲۵): ۷۲.

۳. غرر الحکم، ج ۴۱۳۹.

(۳۶)

۱۰. شهادت دادن به باطل

۱۱. خشن صحبت کردن

۱۲. کلام لغو: (سخن باطل و بی فایده و بیهوده که ارزشی ندارد).

۱۳. کلام لعب: سخن‌های شوخی و مزاح و بازی نمودن با کلام.

۱۴. کلام لهو: سخن‌های سرگرم کننده که وقت را ضایع می‌نماید.

۱۵. کلامی که با زمان و مکان، مخاطب و شنونده‌اش تناسب نداشته یا این که موقعیت آن آماده نبوده است.

نکات آموزنده

۱. چنان که درخت آفت زده میوه خوبی نمی‌دهد، سخن آلوده هم ارزش و فایده‌ای نداشته، بلکه دارای ضرر و فساد می‌باشد.

۲. همین طور که بعضی از گیاهان با هر بادی ضایع می‌شوند و از جایی به جایی حرکت می‌کنند. هر فردی قادر به کردن آن می‌باشد، کلام ناپاک هم با هر حرکتی ضایع می‌گردد، هر فردی آن را تغییر می‌دهد. زیرا به جایی تکیه ندارد؛ چون سخن باطل از بین رفتنی است، ولی در مقابلش، کلام حق است که جاوید می‌ماند؛ مثل درخت گردو که محکم و بادوام است و با هر بادی کنده نمی‌شود.

(۳۷)

۱	۲
۳	۴

فصل چهاردهم

سخن پاك

خداوند بزرگ که بشر را به آنچه نمی‌دانست آگاه نموده، عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمُ؛ بشر در جهت قدرشناسی از این نعمت باید سخنان زشت و مذموم را در روش رفتاری خود ترک نماید و همیشه طریق زیبایی کلام را در همه جهات برای ترقی و کمال خویش ببیماید.

«قُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا»^(۱) با مردم خوب سخن بگویید.

حضرت امام باقر علیه‌السلام فرمود: «فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: قُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا: قُولُوا لِلنَّاسِ أَحْسَنَ مَا تُجِبُونَ أَنْ يُقَالَ لَكُمْ»^(۲) «قُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا»^(۳) در سخن خداوند که فرمود: با مردم نیکو سخن بگویید؛ یعنی با مردم زیباتر از آن چه دوست دارید، با شما گفته شود، گفتاری محکم بگویید؛ یعنی سخن باید زیبایی و استحکام، دقت و تعمق داشته باشد.

خداوند می‌فرماید: «أَلَمْ تَرَ كَيْفَ صَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ

۱. بقره (۲): ۸۳.

۲. بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۳۰۹.

۳. احزاب (۳۳): ۷۱.

(۳۸)

طَيِّبَةً أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ»^(۱) آیا دیده‌اید، فکر نکرده‌اید، که خداوند چگونه مثال می‌زند؟ سخن پاك، مثل درخت پاکیزه است. ریشه آن ثابت و شاخه‌های آن در آسمان‌ها است.

«تَوْتَى أُولَئِكَ كُلِّ حِينٍ يَأْتِي رِبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ»^(۲) هر زمانی با اجازه پرورش دهنده‌اش میوه می‌دهد. خداوند برای مردم مثال می‌زند، تا متذکر [و هشیار] شوند.

«يُنْتَبِئُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ»^(۳) خداوند کسانی را که به کلام ثابت ایمان آوردند، در زندگی دنیا و آخرت ثابت قدم می‌کند.

سخنانی که استحکام و ثبات ویژه‌ایی دارند، طراوت و حیات خاصی در طول تاریخ کسب نموده‌اند، اهل اندیشه از آن فیض می‌برند.

سخنان ارزشی

۱. ذکر الهی؛ تمام عبادات، از نماز و روزه و غیره را شامل می‌گردد.

۲. تلاوت قرآن: نغمه آسمانی روح بخشی که جان و روح و جسم را آباد می‌نماید.

۳. راست گفتن: که موجب ارتباط دوستانه، معنوی و مذهبی می‌گردد.

۴. سلام کردن: که موجب اعتماد عمومی می‌شود.

۵. امر به معروف و نهی از منکر: که از شعار قرآن در دنیا و آخرت و

---

۱. ابراهیم(۱۴): ۲۴.

۲. ابراهیم(۱۴): ۲۵.

۳. همان، ۲۷.

(۳۹)

بهشت برین است.

۶. شهادت دادن به حق در دادگاه برای اثبات حقایق.

۷. دعا خواندن که ارتباط مخلوق با خالق، عاشق با معشوق خویش است.

۸. بیان اسلام و حقایق، تشریح حق و عدالت، جهت رشد و بالندگی فرهنگی انسانها.

نکات آموزنده

۱. کلام پاک، گل همیشه بهاری است که همیشه طراوت و تازگی داشته و به فصل خاصی اختصاص ندارد؛ مثل بعضی از درخت‌هایی که در طول سال سبز و خرم است و مردم همیشه از آن بهره‌مند هستند.

۲. سخنان طیب مثل درخت گردو قوی، ریشه دار و محکم است، شاخه‌های آن سر به آسمان کشیده، بادهای تند هم آن‌ها را سرنگون نمی‌کند. کلام زیبایی حق و عدل، جاودانگی خود را همیشه در مقابل طوفان‌های باطل حفظ کرده است.

۳. در فهم کلام خدا، توفیق الهی لازم است، وگرنه هرکس توفیق فهم علوم و حقایق قرآنی را ندارد.

۴. با انسان هرگونه دوست دارد، سخن بگویند، اما بیان مسایل عقلایی و اندیشه‌ای در قالب مثالهای محسوس، یکی از بهترین راه‌های فهماندن مطالب است.

(۴۰)

---

۵. سخن باید همراه با صبر و حوصله و در نظر گرفتن همه جوانب آن باشد.

۶. مفید و مختصر و برای خدا گفتن بهترین انتخاب سخن است.

۷. قول ثابت کلامی است که متزلزل و مثل پشه نباشد، تا باد بتواند جهاتش را تغییر دهد.

۸. مراد از قول ثابت: دین، قرآن، توحید، اصول دین و فروع دین می‌باشد.

۹. اهل ایمان در مسیر خود متزلزل و سست نمی‌شوند؛ بلکه حتی سخت‌ترین مشکلات را می‌پذیرند و در طریق ثبات ایمان خویش، جان را فدا می‌کنند.

۱۰. مؤمن در مقابل مخالفان، منافقان، مشرکان و کافران می‌ایستد، تا اضرار مال و جان جلو می‌رود، در آخرت هم که واقعیت‌ها ظهور می‌کند، قطعا در این راه جاودانه است.

---

(۴۱)

فصل پانزدهم

سخن و انفاق

انفاق که از نظام ارزشی اسلام و از فطرت الهی انسان ناشی می‌گردد. همه انسانها آن را دوست می‌دارند. این عمل فقط در جهت مسائل اقتصادی نمی‌باشد. بلکه از مصداق‌های مهم مسایل فرهنگی و تربیتی، انفاق سخنان آموزنده و تربیت‌کننده و هدایت‌گر می‌باشد.

چنان که در بیانات ارزشمند حضرت رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم آمده است: «وَالَّذِي تَفْسِي بِيَدِهِ مَا أَنْقَقَ النَّاسُ مِنْ نَفَقَةٍ أَحَبُّ مِنِّ قَوْلِ الْخَيْرِ»^(۱) قسم به کسی که جان من در دست اوست، مردم انفاقی را بهتر از گفتار خوب انجام نمی‌دهند».

سخنان انسان باید تحقق بخش خوبیها، زنده‌کننده ارزشهای الهی و اقامه‌کننده حق و عدل باشد.

---

۱. بحارالانوار، ج ۷۱، ص ۳۱۱.

---

(۴۲)

نکات آموزنده

۱. بالاتر از بخشش مالی، جانی، خدماتی و غیره، سخن گفتن خدا پسندانه است که به گناه آلوده نباشد.

۲. انفاق تنها به پول دادن نیست «وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ»^(۱) پس تمام استعدادها، هنرها، سرمایه‌ها و توانایی‌هایی را که خداوند به ما داده است. باید در جای مناسب به کار گرفته، انفاق نماییم، از آن‌ها بهره ببریم. قدرت تکلم از عطایای الهی است، باید در جهت محبت و رضایت او به کار گرفته شود، تا انفاق فی سبیل الله تحقق یابد.

۳. بهترین انفاق همسران به يك ديگر سخن مؤدبانه است که به زندگی صفا می‌دهد. سخن خوب بین والدین و فرزندان، معلمان و شاگردان، کارگران و کارفرمایان، دولت و ملت، و رهبر و مردم، جامعه را گلستان و با صفا می‌نماید.

فصل شانزدهم

ارزش سکوت و سخن

همیشه خوبیها و بدیها در نظام وجود نسبی هستند، صحبت نمودن و سکوت کردن هر کدام در جایگاه خود ارزش مناسبی دارند. اما اگر در موردی انسان متحیر باشد. که با سکوت به فهماند و تربیت نماید، یا با بیان نمودن مطالب، اینجا سخن نگفتن ارزش بیشتری دارا می‌باشد. چرا که در بیان محدودیت است، اما در سکوت هزاران مطلب بصورت مبهم نهفته است.

? وصیت لقمان

حضرت امام صادق علیه‌السلام فرمود: «قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ يَا بُنَيَّ: إِنَّ كُنْتَ زَعَمْتَ أَنَّ الْكَلَامَ مِنَ الْفِضَّةِ فَإِنَّ السُّكُوتَ مِنْ ذَهَبٍ؛^(۱) لقمان [حکیم] به فرزندش گفت: ای فرزندم! اگر گمان می‌کنی که سخن گفتن نقره است، بدان که سکوت، طلا می‌باشد».

حضرت امام صادق علیه‌السلام فرمود: «لَا يَزَالُ الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ مَنْ يَكْتَبُ

۱. بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۲۹۹.

مُحْسِنًا مَا دَامَ سَاكِتًا فَإِذَا تَكَلَّمَ كُتِبَ مُحْسِنًا أَوْ مُسِيئًا؛^(۱) تا زمانی که انسان مؤمن ساکت و خاموش است، نامش در زمره انسان‌های نیکو نوشته می‌شود و زمانی که سخن بگوید، در زمره خوبان یا بدان قرار می‌گیرد».

از حضرت امام سجّاد علیه‌السلام سؤال شد: «عَنِ الْكَلَامِ وَالسُّكُوتِ أَيُّهُمَا أَفْضَلُ؟ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا آفَاتٌ فَإِذَا سَلَّمَ مِنَ الْآفَاتِ فَالْكَلَامُ أَفْضَلُ مِنَ السُّكُوتِ. قِيلَ: وَكَيْفَ ذَلِكَ يَا بَنَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ؟ فَقَالَ: لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ مَا بَعَثَ الْأَنْبِيَاءَ وَالْأَوْصِيَاءَ بِالسُّكُوتِ إِثْمًا بَعَثَهُمُ بِالْكَلَامِ وَلَا أُسْتَوْجِبَتِ الْجَنَّةُ بِالسُّكُوتِ وَلَا أُسْتَوْجِبَتِ وَلَايَةُ اللَّهِ بِالسُّكُوتِ، لَا وَوَقِيَتِ النَّارُ بِالسُّكُوتِ وَلَا تَجَنَّبَ سَخَطَ اللَّهِ بِالسُّكُوتِ إِثْمًا ذَلِكَ كُلُّهُ بِالْكَلَامِ؛^(۲) در مورد سخن گفتن و ساکت بودن کدام يك از آنها با فضیلت‌تر است؟ امام فرمود: برای هر يك از آن دو، آفاتی وجود دارد، پس زمانی که از آفات سالم باشند، سخن گفتن از سکوت برتر است...؛ چون خدای سبحان، انبیا و جانشینان آنها را با سکوت به رسالت مبعوث نفرمود؛ بلکه آنها را با سخن گفتن و تبلیغ از ادیان، به رسالت خویش برانگیخت. سخن گفتن از سکوت بالاتر است؛ زیرا کسی استحقاق بهشت را نمی‌یابد؛ مگر به وسیله سخن گفتن. بر کسی، با سکوت ولایت الهی واجب نمی‌شود و کسی با سخن نگفتن از آتش جهنم محفوظ نمی‌گردد، و خشم الهی با سکوت دور نمی‌شود، تمام این‌ها با سخن گفتن و بیان، حاصل می‌شود». زیرا تمام عبادات عملی مثل نماز، دعا، تلاوت قرآن، سلام، اذان و شعایر

۱. اصول کافی، ج ۳، ص ۱۷۸، ح ۲۱.

۲. وسائل الشیعه، ج ۸، ص ۵۲۲.

الهی با سخن گفتن زنده و محقق می‌شود».

? نکات آموزنده

۱. طلا، جلوه زیبا و زرق و برق خاصی دارد؛ ولی نقره دارای جاذبه کمتری می‌باشد پس سکوت!

۲. طلا بهترین زینت عرفی در میان زنان است پس سکوت!

۳. رنگ طلا جذاب‌تر است؛ لذا رنگ گنبدها و ضریح‌ها طلایی می‌باشد پس سکوت!

۴. ارزش مالی طلا بیش‌تر از نقره و ثبات قیمت آن بالاتر است.

۵. شخصیت انسان، و زیبایی ظاهریش تحت پوشش زبان و سکوتش است.

۶. به راستی لقمان مقامی والا داشته و از جهت علمی و کلامی در سطح بالایی بوده که خداوند و امامان علیهم‌السلام کلمات و وصایای او را نقل فرموده‌اند. این بسیار مهم است که انسان در بیانات آن حکیم فرزانه بیاندهد و دقت داشته باشد.

۷. آن‌جا که سخن گفتن عمل واجب است، مثل؛ امر به معروف و نهی از منکر و آموزش احکام دین به یک مسلمان، ارزش آن از سکوت، بیش‌تر خواهد بود. در این باب روایات زیادی مطرح است.

۸. انسان باید حساب شده و با اندیشه سخن بگوید، تا خود را نجات دهد.

۹. در صورت داشتن کلام حق و زیبا باید اندیشه نمود، گفتن یا خاموش بودن، کدام به مصلحت خود و جامعه و مردم است.

(۴۶)

۱۰. گویا امام علیه‌السلام از بندگان مؤمن این‌گونه انتظار دارد، که سکوت را مقدم بدانند؛ زیرا انسان‌های بی‌ایمان به حقایق توجه ندارند.

۱۱. در سخن گفتن باید حقوق الهی و مردم مراعات شود، همیشه رضایت و حق الهی بر مردمی مقدم است.

۱۲. اگر در سخن گفتن، حقوق خدا و حق و عدل مراعات شود، نام انسان در طومار نیکان ثبت می‌گردد و گرنه در میان بدان خواهد بود.

۱۳. سکوت و کلام هر دو از نعمت‌های الهی می‌باشد.

۱۴. هر یک از سخن و سکوت در جای مناسب حقیقی خود ارزشمند

و در غیر مورد مناسب خطا خواهد بود؛ لذا؛ کاربردها را باید شناسایی کرد.

۱۵. ثواب‌ها و عقاب‌ها، اندیشه‌ها و اعتقادات، عزت‌ها و ذلت‌ها در گرو سکوت و کلام است؛ لذا سخنی چون شهادتین، انسان را از مرز کفر و شرک به پاکی و اسلام وارد می‌کند.

۱۶. احیای شعائر الهی، زنده نمودن نشانه‌های خداوند و اذان، واجبات عملی و ذکر، در پرتو سخنان زنده می‌شوند.

۱۷. هر چیزی آفت و میکروب بگیرد، خراب می‌شود. لذا سخن گفتن مادی یا معنوی و ساکت بودن هم همین‌طور، ممکن است، ریاکارانه یا مخلصانه باشد.

۱۸. کمالات انسانی، با مباحثه، پرسیدن، آموختن علوم و یاد گرفتن آن، اشکال کردن، پاسخ شنیدن و درک اصول و فروع دین در سایه گفتن‌ها و بیان‌ها حاصل می‌شود.

(۴۷)

۱۹. بیشتر سخنان مردم دارای نواقص، گناه و آلودگی است:

«وَ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ»^(۱) اکثر آن‌ها اندیشه نمی‌کنند. «وَ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ»^(۲) اکثر آنان نمی‌دانند. «وَ لَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ»^(۳) و لکن اکثر آن‌ها جاهل هستند. این دلیل بر ارزش سخن نگفتن است؛ زیرا در بیشتر کلمات، علم و اندیشه حاکم نیست؛ مگر برای معدودی از مردم که حساب شده و مفید و مختصر سخن می‌گویند.

۲۰. آتش عذاب الهی با سخن گفتنی، چون استغفار و توبه از گناهان، خاموش می‌گردد.

۲۱. اصل سکوت است، اگر شك کردیم که سخن بگوییم یا ساکت باشیم، دم فرو بستن برتر است با سکوت عیب‌ها پوشیده می‌گردد. اما در بعضی موارد سکوت نقص و گناه است.

۲۲. آفات و عیوب صحبت کردن بالاتر و بیشتر از خاموش بودن است، زیرا بیشتر عیب‌ها با سخن گفتن آشکار می‌گردد.

۲۳. تا سکوت باشد، هیچ اعتراضی نیست؛ در حالی که اگر سخن بگوید، ممکن است به اصل، یا به نحوه بیان و استدلال اعتراض شود.

۱. ماده (۵): ۱۰۳.

۲. اعراف (۷): ۱۳۱.

۳. انعام (۶): ۱۱۱.

(۴۸)

مهران: دَخَلْتُ عَلَى الصَّادِقِ وَ عِنْدَهُ نَقَرٌ مِنَ الشَّيْعَةِ ۖ فَسَمِعْتُهُ وَ هُوَ يَقُولُ: مَعَاشِرَ الشَّيْعَةِ كُونُوا لَنَا زَيْنًا وَ لَا تَكُونُوا عَلَيْنَا شَيْنًا فَوَلُّوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَ أَحْفَظُوا عَنِ الْاَسِيَّتِكُمْ وَ كُفُّوْهَا عَنِ الْفُضُولِ وَ قَبِيحِ الْقَوْلِ؛ ^(۱) سلیمان فرزند مهران می گوید:	بر امام صادق علیه‌السلام وارد شدم؛ در حالی که نزد حضرت افرادی از شیعیان بودند؛ پس شنیدم که فرمود: ای گروه شیعه! برای ما زینت باشید و مایه ننگ و زشتی ما
--	---

فصل هفدهم

نشان شیعه

آری؛ سیره و روش و منش مقام عصمت بهره‌گیری از کلام مختصر و مفید است. پیروان امامان نور علیهم‌السلام باید بوسیله سخنان حکیمانه و زیبایی خویش افتخار آن مقامات الهی باشند و در این جهت آنان را الگوی کلام نیکوی خویش قرار دهند، تا کلمات و صحبت هایشان به نور الهی مزین گردد.

«عَنْ سَلِيمَانَ بْنِ مَهْرَانَ: دَخَلْتُ عَلَى الصَّادِقِ وَ عِنْدَهُ نَقَرٌ مِنَ الشَّيْعَةِ ۖ فَسَمِعْتُهُ وَ هُوَ يَقُولُ: مَعَاشِرَ الشَّيْعَةِ كُونُوا لَنَا زَيْنًا وَ لَا تَكُونُوا عَلَيْنَا شَيْنًا فَوَلُّوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَ أَحْفَظُوا عَنِ الْاَسِيَّتِكُمْ وَ كُفُّوْهَا عَنِ الْفُضُولِ وَ قَبِيحِ الْقَوْلِ؛^(۱) سلیمان فرزند مهران می گوید: بر امام صادق علیه‌السلام وارد شدم؛ در حالی که نزد حضرت افرادی از شیعیان بودند؛ پس شنیدم که فرمود: ای گروه شیعه! برای ما زینت باشید و مایه ننگ و زشتی ما

۱. بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۳۱۰.

(۴۹)

نباشید با مردم خوب سخن بگویید و زبانتان را حفظ کنید و آن را از سخنان زیادی و کلام زشت باز دارید».

حضرت امام باقر علیه‌السلام فرمود: «إِنَّمَا شِيعَتُنَا الْخُرُسُ؛^(۱) شیعیان ما بی زبانند»؛ یعنی از اسرار و آن چه نباید بگویند، لب فرو می‌بندند تا آن جا که نسبت بی زبانی به آن‌ها داده می‌شود، چقدر زیباست که انسان سخن گفتن خود را از جهات مختلف کنترل نماید.

نکات آموزنده

۱. شیعه نباید کاری مرتکب شده و حرفی بزند، که به اهل بیت و شیعیان بی احترامی شود.

۲. زبان، افتخار آفرین و ذلت آفرین است. هر فردی یکی از دو عنوانش بدست می‌آورد.

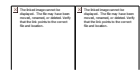
۳. سخنان زیاد و زشت را باید رها و زبان را مهار نمود.

۴. اسرار هر مذهب باید حفظ گردد، چون همانند خون در رگ تا از بدن خارج نشده، برای فرد ارزش دارد؛ اما وقتی خارج شد، دیگر ارزشی ندارد؛ زیرا اگر اسرار فاش شد، دیگر به آن سر گفته نمی‌شود.

۵. شیعیان در مواردی که تقیه است، باید سخن نگویند؛ چنان که اصلاً زبان ندارند.

۱. اصول کافی، ج ۳، ص ۱۷۵.

(۵۰)

فصل هیجدهم

بدترین سخنها

فطرت انسانی، عقل و قلب سلیم، وجدان و عرف عمومی، از بدیها بخصوص سخنان غیر منطقی، زشت و ناروا متنفر و بی‌زارند، لذا بشر برای کسب محبوبیت خانوادگی و اجتماعی، صفا و صمیمیت، شادابی روحی و فکری باید از بهترین برخوردهای عملی و کلامی بهرمنند گردد. و از بدیهای سخن دوری گزیند، تا پیروز و سربلند گردد.

حضرت امام علی علیه‌السلام می‌فرماید: «شَرُّ الْقَوْلِ مَا نَقَصَ بَعْضُهُ بَعْضًا»^(۱) بدترین گفتار، کلامی است که قسمتی از آن، قسمت دیگر را رد و از بین ببرد.

حضرت رسول گرامی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمود: «إِنْ كَانَ الشَّرُّ فِي شَيْءٍ فِی اللِّسَانِ»^(۲) اگر بدی در چیزی باشد پس در زبان است.

حضرت امام باقر علیه‌السلام فرمود: «وَ الْكِذْبُ شَرٌّ مِنَ الشَّرَابِ»^(۳) دروغ گفتن

۱. غررالحکم، ج ۴، ص ۱۲۹.

۲. بحارالانوار، ج ۷۱، ص ۲۸۹.

۳. اصول کافی، ج ۴، ص ۳۵.

(۵۱)

بدتر از شراب نوشیدن است.

همچنین در روایات آمده: «شَرُّ الْقَوْلِ الْكِذْبُ» بدترین قول دروغ گفتن است.

نکات آموزنده

۱. سخنان باید در جهت اثبات مطلب یا ابطال آن باشد، این که ضد و نقیض یکدیگر باشند.

۲. کلام باید توازن و تعادل خود را حفظ نماید، تا افراد در مطالب مشکوک نگشته، ثبات علوم و دانش حفظ گردد.

۳. دروغ عامل و کلید همه بدیها و بدترین آنها است.

۴. بیشترین شرارت‌های فردی، خانوادگی اجتماعی، سیاسی و اقتصادی، حتی بین المللی و جنگ‌ها بوسیله زبان شکل می‌گیرد.

۵. کنترل گفتار و زبان از عوامل پیروزی انسان و سعادت و امنیت و آرامش بشر است.

(۵۲)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
---------------------------------------	---------------------------------------

فصل نوزدهم

بهترین سخن‌ها

روح و روان انسان در انتخاب هر چیزی بهترین آن‌ها را برمی‌گزیند، لذا انسان با استفاده از عقل و شرع، وجدان و فطرت هدایتگر باید بهترین کلمات و سخنان را در بهروری خویش و بهرمنند نمودن دیگران بکار گیرد. تا از ثمرات گلباران‌های زبان خویش دنیا و آخرتش را آباد نماید.

حضرت سید السّاجدین علیه‌السلام پنج اثر سخن زیبا را بیان می‌فرماید: «أَلْقَوْلُ الْحَسَنُ يَتْرَى الْمَالَ وَ يَتِمِّي الرِّزْقَ وَ يَنْسِي فِي الْأَجَلِ وَ يُحْتَبُ إِلَى الْأَهْلِ وَ يُدْخِلُ الْجَنَّةَ»^(۱) گفتار نیکو اموال را فراوان می‌کند، روزی را رشد می‌دهد، مرگ را تأخیر می‌اندازد، [انسان را] محبوب خانواده نموده، و داخل بهشت می‌نماید.

حضرت فرمود: «أَحْسَنُ الْكَلَامِ كَلَامُ اللَّهِ»^(۲) بهترین سخنان، کلام خداوند سبحان است.

حضرت امام علی علیه‌السلام فرمود: «أَحْسَنُ الْكَلَامِ مَا زَانَهُ حُسْنُ النِّظَامِ وَ

۱. بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۳۱۰.

۲. میزان الحکمة ح ۱۷۶۳۷.

(۵۳)

قَهْمَةُ الْخَاصِّ وَ الْعَامِّ»^(۱) بهترین سخنان، آن است که به بهترین اسلوب آراسته گردد و خاص و عام [یعنی همه اقشار و طبقات] آن را بفهمند.

«أَحْسَنُ الْكَلَامِ مَا لَا تَمَجُّهُ الْأُذُنُ وَ لَا يَتَعَبُ قَهْمَةُ الْقَهَامِ»^(۲) بهترین کلام آن است که گوش از شنیدن آن کراهت و انزجار نداشته باشد و استعدادها از فهمیدن آن خسته نشوند.

? نکات آموزنده

۱. گفتار نیکو، ثروت را زیاد می‌کند.

۲. سخن زیبا، روزی انسان را رشد می‌دهد.

۳. کلام خوب، عمر انسان را برکت می‌دهد.

۴. سخن گفتن نیکو، انسان را در میان خانواده محبوب و دوست داشتنی می‌نماید.

۵. صحبت‌های زیبا انسان را وارد بهشت می‌کند.

۶. وارد بهشت شدن در واقع رسیدن به کمالات بوده و آزادی از جهنم و محو شدن بدی‌ها را به دنبال دارد.

۷. گفتار خوب، کمالات و سعادت‌های معنوی و مادی، دنیایی و آخرتی را به صورت اعم نصیب انسان می‌نماید.

۸. خداوندی که از تمام عیب‌ها منزّه می‌باشد، به طور قطع، کلام او نیز پاک‌ترین سخنان و سرآمد همه کلمات است؛ زیرا از بالاترین وجود، عالی‌ترین کلام صادر می‌شود.

۹. کلام را باید عرف عمومی مردم به پسندند و با طبیعت مردم از جهت الفاظ، لغات، طولانی بودن و اختصار، سازگاری داشته باشد.

۱. غررالحکم، ج ۴۰۴۶.

۲. همان، ج ۴۰۵۱.

(۵۴)

فصل بیستم

نفوذ سخن

در نظام هستی، هر چیزی دارای تأثیر و حکمتی در آفرینش است.

لذا سخنان همه باید جایگاه اثرگذاری خود را کسب نماید، از لغو و لهُو خارج و به موقعیت ارزشی خود نایل گردد، ماندگاری کلمات در گرو حدود تأثیرات آن در فرد و اجتماع و خانواده است.

لذا مطالعه تاریخ، کتب آسمانی و کلمات نورانی رهبران الهی، انبیاء و امامان نور علیهم‌السلام همه‌اش نقش وجودی آن سخنان حیاتبخش را بیانگر می‌باشد.

در بیانات حضرت امام علی علیه‌السلام آمده است «رَبِّ كَلَامٍ كَالجِسَامِ؛^(۱) چه بسا سخنی که مثل شمشیر [تیز و برنده] است».

حضرت امام علی علیه‌السلام فرمود: «رَبِّ كَلَامٍ أَنْقَدُ مِنْ سَهَامٍ؛^(۲) چه بسا کلامی که نفوذش از تیر بیشتر است».

۱. غررالحکم، ج ۴۱۵۰.

۲. همان، ج ۴۰۳۹.

(۵۵)

? نکات آموزنده

۱. امروز يك سخن از غرب تا شرق جهان از جهت سیاسی یا مذهبی تأثیر می‌گذارد، چون فتوای خمینی کبیر بر علیه سلمان رشدی مُرُتَد.

۲. بُرد حملات زبان از تمام سلاح‌های پیش‌رفته دنیا بیشتر و قدرت تخریبش وسیع‌تر است؛ به همین دلیل، دشمنان اسلام به جای حمله نظامی بر ضدّ اسلام به خصوص نسل جوان به هجوم فرهنگی و تبلیغاتی اقدام کرده‌اند.

۳. ما باید مسلمانان را با بهترین بیان‌ها از سرچشمه ناب علوم اسلامی سیراب کنیم تا تشنگی آن‌ها رفع شود و تحت تأثیر کلام باطل شیاطین جنی و انسی در جهان قرار نگیرند.

۴. ما نباید از تأثیر سخنان زیبا برای فتح قلوب انسان‌ها، غافل باشیم؛ باید از این سرمایه خدادادی برای هدایت و ارشاد، رشد و بالندگی مردم بهره ببریم، که آفریدگار و آفریده از این طریق خشنودند؛ ان شاءالله.

۵. امام خمینی در این قرن از الگوهای تأثیر گذاری کلام و سخن در جهان می‌باشد.

(۵۶)

1	2
3	4

فصل بیست و یکم

سقوط انسان

پرواز و هبوط، بالارفتن و پائین آمدن، در همه تخصص‌ها و موارد زندگی مشاهده می‌گردد، در اندیشه و کسب علم، در تجارت و اقتصاد، در سیاست و اخلاق، در سخن و نوشتار، فطرت سالم انسانی، عوج ترقی را طلب می‌نماید، اما برای رسیدن به این پرواز الهی و انسانی برنامه ریزی دقیق و حساب شده می‌طلبد، که مانع سقوط گشته و اسباب معراج انسان را آماه نماید.

حضرت رسول خدا علیه‌السلام فرمود: «أَلَا هَلْ عَسَى رَجُلٌ مِنْكُمْ أَنْ يَتَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ يَضْحَكُ بِهَا الْقَوْمُ فَيَسْقُطُ بِهَا أَبَعْدُ مِنَ السَّمَاءِ؛^(۱) آگاه باشید چه بسا شخصی از شما سخنی می‌گوید و به وسیله آن طایفه‌ای را [خوشحال و] می‌خنداند؛ سپس به وسیله آن، از مسیری که دورتر از آسمان است، سقوط می‌کند». این ساقط شدن از نظام ارزشی انسانیت است، دیگران

۱. (رسائل)، ترغیب ج ۳، ص ۳۷.

(۵۷)

خوشحال اما رذالت و پستی سخنان برای گوینده‌اش باقی می‌ماند.

نکات آموزنده

۱. مسأله سقوط انسان از مسافت دورتر از آسمان‌ها، برای فهماندن عمق مطلب است، سقوط معنوی و ایمانی را به عالم محسوس مثال زده است. تا مردم بفهمند، سخن چقدر انسان را از حق دور و از کمالات عالی ساقط می‌کند.
۲. خنده و خوشحالی و گرم کردن مجالس شیطانی و مهمانی و عروسی با سخنان باطل و غیر شرعی، چون غیبت‌ها، تهمت‌ها، فحش‌ها، اهانت‌ها، سخن‌چینی‌ها و دروغ‌ها، شخصیت افراد را مورد هجوم قرار داده، در محضر الهی از هستی ساقط می‌نماید.
۳. انسان ممکن است با این کلمات ستمگرانه، نزد عده‌ای از مردم محبوب شود؛ اما نزد آفریدگار هستی مبعوض گردد.
۴. سخنانی که در جهت رضایت مخلوق و نافرمانی پروردگار جهان است، خیانت به نعمت بوده، از گناهان کبیره به شمار می‌رود.
۵. يك لحظه هوس رانی يك عمر پشیمانی
۶. سخنانی که موجب تجاوز به حریم دین و اهل ایمان و شخصیت افراد می‌شود، خشم الهی را بر ضد گوینده‌اش برمی‌انگیزد، در بعضی موارد انسان را از اسلام به کفر می‌گشاند.

(۵۸)

1	2
3	4

فصل بیست و دوم

دوری از خداوند

شناسایی اسباب نزدیکی به محضر الهی برای انسان امری لازم می‌باشد، حال اگر تقرب به حق نزد بشر دارای ارزش گردید، پس جدا شدن و دوری جستن از آن عیب و نقص خواهد بود.

لذا همه مردم باید در جهت کنترل سخنان خویش برآیند، تا صحبت‌هایشان آنان را از حق و عدل و خداوند جدا ننماید، چرا که جهان محضر خداست و ما در نزد او هستیم.

حضرت رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود: «إِنَّ الرَّجُلَ لَيَدْتُو مِنَ الْجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا قَبْدُ رَمَحٍ فَيَبْكَلَمَّ بِكَلِمَةٍ فَيَتْبَاعِدُ مِنْهَا أَبَعْدُ مِنْ صَنْعَاءٍ»^(۱) همانا شخص به بهشت نزدیک می‌گردد، تا این که بین او و بهشت فقط به اندازه ریسمان کمان فاصله می‌شود؛ سپس سخنی می‌گوید، که او را از بهشت دور می‌کند؛ دورتر از شهر صنعا [پایتخت یمن]

۱. ترغیب، ج ۳، ص ۵۳۸.

(۵۹)

فعلی».

نکات آموزنده

۱. دوری مدینه تا صنعا برای فهماندن مطلب است و شاید منحصر به چنین مسافتی نباشد. بلکه برای نزدیک شدن ذهن به فهمیدن مطالب می‌باشد، زیرا انسان با سخنان باطل، از حق و عدالت و خوبی‌ها و کمالاتش بسیار دور می‌گردد.
۲. روشن است که مسأله فاصله با خدا به اندازه ریسمان کمال، معقول را با محسوس فهماندن است، مثل تقرب حضرت پیامبر در شب معراج: «فَدَتَى فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى»^(۱) که نهایت تقرب و نزدیکی مقصود است.
۳. يك سخن، تمام اعمال انسانی را که در طول سال‌ها به دست آورده، ضایع می‌کند و همه را به باد نیستی داده و گناهان جایگزین آن می‌گردد.

که باز آرد پشیمانی

چرا عاقل کند کاری

۱. نجم (۵۳): ۹.

(۶۰)

فصل بیست و سوم

اثر سخنان بی‌هدف

مشخص نمودن اهداف و عنایات، مقصود و مطلوب در هر کاری رمز موفقیت و ثمر بخشی امور می‌باشد، تیر در تاریکی زدن، با بی‌هدفی و پوچی سخنان را گفتن و نوشتن، انسان را تحقیر و مورد سرزنش و نگاهش دیگران قرار می‌دهد. عمرش را ضایع، اثرات تخریبی را متوجه او می‌نماید. لذا بشر با اندیشه و عقلی که دارد، با بهرگیری از وحی و نبوت و ولایت صحبت‌ها و کلمات خویش را هدفمند نماید، تا سرافرازی دنیا و آخرت را در تمام جهات کسب نماید.

در بیانات گهربار حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم آمده است: «أَكْثَرُ النَّاسِ دُنُوبًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرُ هُمْ كَلَامًا فِيمَا لَا يَعْنِيهِ»^(۱) بیش‌تر گناهکاران در روز قیامت کسانی هستند که بیش‌ترین سخنان بی هدف را بیان کرده‌اند.

حضرت امام علی علیه السلام فرمود: «عَجِبْتُ لِمَنْ يَتَكَلَّمُ بِمَا لَا يَنْفَعُهُ فِي دُنْيَاهُ

۱کنز العمال، ج ۸۲۹۳.

(۶۱)

لَا يُكْتَبُ لَهُ أَجْرُهُ فِي آخِرِهِ؛ تعجب می‌کنم از کسی که در موردی سخن می‌گوید که منفعت او را در دنیا تأمین نمی‌کند و برای آخرت او پاداشی نوشته نمی‌شود».

نکات آموزنده

۱. سخنان بی‌هدف مثل زدن تیر در تاریکی است که معلوم نیست به کدام هدف اصابت می‌نماید، به خودی می‌خورد یا به دشمن.

۲. سخنان بی‌هدف اسراف در عمر و اندیشه و کلام است، که هم‌هانش گناه می‌باشد.

۳. هر قدر کلام انسان حساب شده‌تر باشد، گناهش کمتر است.

۴. انسان در تمام کارهایش باید ثمربخشی را دنبال نماید.

۵. سخنان چهار قسم هستند.

الف. سخنانی که دنیا و آخرت را به همراه دارند.

ب. سخنانی که دنیا و آخرت ندارند.

ج. سخنانی که دنیا دارند؛ ولی آخرت ندارند.

د. سخنانی که آخرت دارند؛ ولی دنیا ندارند.

(۶۲)

1	2
3	4

فصل بیست و چهارم

سکوت خاصان درگاه حق

همیشه در نگاههای خاموش، در لب فرو بستن‌های ساکت، دهها و هزاران اسرار و مطالب مخفی است، که اگر با مصلحت اندیشی لب باز شود و سکوت بشکند، تمام اسرار و رمزهای آن خاموشی، روشن و بیان خواهد شد، حکیمان عارف، همیشه خود را در محضر الهی می‌بینند.

لذا در محضر بزرگان سکوت، شنیدن و اندیشه، انسان را به کسب فیض نایل می‌نماید، اگر حق به گوید، از بهر مندی بازمانده و خطاهایش در محضر آن بزرگ افشا می‌شود، پس رشد و کمال در لب فرو بستن و سخن نگفتن است.

از سخنان گهربار حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم است که فرمود: «إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ سَكَتُوا، فَكَانَ سُكُوتُهُمْ ذِكْرًا وَ تَطَرُّوْا وَ تَطَرُّهُمْ عِبْرَةٌ وَ تَطَقُّوْا فَكَانَ نُطْقُهُمْ حِكْمَةً»^(۱) سکوت آنان ذکر [الهی] و نگاه و [دقت و اندیشه] آن‌ها پند

۱. بحار الانوار، ج ۶۹، ص ۲۸۹.

(۶۳)

و موعظه است و سخن می‌گویند؛ در حالی که سخنانشان حکمت [و حقیقت] است».

«فَكَانَ سُكُوتُهُمْ فِكْرًا وَ تَكَلَّمُوا فَكَانَ كَلَامُهُمْ ذِكْرًا»^(۱) [اولیای الهی] سکوتشان اندیشه و کلامشان ذکر الهی است».

از حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام شنیدم که می‌فرمود: «كَانَ الرَّجُلُ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذَا أَرَادَ الْعِبَادَةَ صَمَتَ قَبْلَ ذَلِكَ عَشْرَ سِنِينَ»^(۲) مردی از بنی اسرائیل، هر زمانی که اراده می‌کرد، خداوند را عبادت کند، قبل از آن، ده سال سکوت می‌نمود».

نکات آموزنده

۱. دوستان خداوند در هر حالی باشند، از کمالات انسانی و استعدادهای خدادادی بهره‌مندند.

۲. اولیای الهی با اندیشه و سخن و سکوتشان خویشتن را می‌سازند و هادی و نجات بخش دیگرانند.

۳. خاصان درگاه الهی با سکوت، انس داشته، در حالت ذکر الهی هستند، اگرچه ظاهراً صامتند، ولی در وجودشان دریایی از مطالب راتحلیل و تجدد نظر می‌نماید، زیرا آنان سرچشمه حیات معنوی برای بشریت هستند.

۴. ذکر، حالتی نفسانی و مقابل آن نسیان است؛ یعنی انسان ذاکر هیچ

۱. همان، ص ۲۹۱.

۲. اصول کافی، ج ۳، ص ۱۷۸، حدیث ۱۸.

(۶۴)

وقت در حال غفلت و فراموشی نبوده؛ بلکه هوشیار و بیدار و آگاه است، لذا این شناخت عالمان فرزانه موجب هدایت و روشنگری برای مردم می‌گردد.

۵. مراد از ده سال سکوت، حفظ زبان از گناهان و رسیدن به تقوای الهی است.

۶. وجود آلودگی زبان، مانع قبول عبادات و نزدیک شدن به محضر الهی است.

۷. چنان که در روایات بیان شده، يك غیبت، موجب عدم قبولی نماز در چهل روز می‌شود؛ زیرا دعای انسان زمانی مستجاب است که از زبان و دلی پاک برخیزد.

۸. در ظرف آلوده هرچه بریزی، بی‌ارزش می‌گردد، چون شربت ذلالی که در لیوان بلور کثیفی بریزی، آن آب ارزش نوشیدنش را از دست می‌دهد.

(۶۵)

1	2
3	4

سخن شگفت‌آور

جای تعجب است که انسان انرژی و وقت خویشتن را مصرف نماید، صحبت‌هایی را مطرح کند، که برای او ضرر دنیایی و آخرتی داشته و نهایتاً منفعتی بر آن مترتب نگردد.

آری؛ سخن و کارها باید دارای اهداف عالی و ثمرات زیبایی برای انسان و جامعه و خانواده داشته باشد.

حضرت امام علی علیه‌السلام فرمود: «عَجِبْتُ لِمَنْ يَتَكَلَّمُ فِيمَا إِنْ حُكِيَ عَنْهُ صَرَهُ وَ إِنْ لَمْ يَجِكْ عَنْهُ لَمْ يَنْفَعَهُ»^(۱) تعجب می‌کنم از کسی که در مواردی اگر از او نقل شود، به او ضرر می‌رساند و اگر حکایت نشود، سودی به او نمی‌رساند.

حضرت امام علی علیه‌السلام فرمود: «إِيَّاكَ وَ الْهَدَرَ قَمَنْ كَثُرَ كَلَامُهُ كَثُرَتْ آثَامُهُ»^(۲) از بیهوده‌گویی به پرهیز، پس کسی که سخنش زیاد شود. گناهانش

۱. غررالحکم، ج ۱۷۵، ح ۴۱۷۵.

۲. غررالحکم، ش ۴۱۶۹.

(۶۶)

زیاد می‌گردد».

نکات آموزنده

۱. کلام تعجب‌آور، سخن مضری است که هیچ منفعتی ندارد.
۲. بیان نقل سخن باید مفید باشد و اگر ضرر دارد، نباید گفته شود.
۳. عقلاء با اندیشه، سخن حکیمانه می‌گویند، از کلام لاهو و لغو کاملاً دوری می‌نمایند.
۴. سخنان باید انسان را به تقوای الهی و عزت نفسانی برساند.
۵. کلام بشر باید او را به بهشت ببرد، نه اینکه به جهنم بفرستد.
۶. چرا انسان به آینده کلام و نوشتار خویش از جهات سازندگی و تخریبی نمی‌اندیشند؟ گاهی تعصب و اهداف باطل یا جاهلانه حجاب اندیشه و آینده‌نگری در مورد سخنان می‌گردد.

(۶۷)

--	--

سخن در جایگاه ارزشی خویش به مرتبه‌ایی می‌رسد، که هدف بعثت بزرگترین پیامبر الهی قرار می‌گیرد. قرآن شریف جامع و کاملترین کتابهای آسمانی است، زیباترین و جاودانه‌ترین سخنان و احکام جهت نجات بشریت در آن بیان گردیده است.

حضرت رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمود: «بُعِثْتُ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ»^(۱) به خاطر کلام جامع به رسالت مبعوث شدم».

راوی می‌گوید: از امام باقر علیه‌السلام سؤال کردم: «مَا جَوَامِعُ الْكَلِمِ؟ قَالَ الْقُرْآنُ»^(۲) درباره سخن جامع و کامل پرسیدم فرمود: قرآن است.

از حضرت امام صادق علیه‌السلام نقل شده: «أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ بَدَوِيٌّ فَقَالَ: آيِي أَسْكُنُ الْبَادِيَةَ فَعَلِمَنِي جَوَامِعَ الْكَلِمِ فَقَالَ: أَمْرُكَ أَنْ لَا تَغْضِبَ»^(۳) فردی از عرب‌های روستایی و صحراگرد خدمت حضرت رسول آمد و

۱. بررسی در سندی جامع/احادیث.

۲. بحار الانوار، ج ۹۴، ص ۱۵۱۴.

۳. اصول کافی، ج ۲، ص ۳۰۳.

(۶۸)

گفت: من در بیابان زندگی می‌کنم. کلام جامع را به من تعلیم بده. حضرت فرمود: به تو امر می‌کنم که نباید غضبناک شوی».

راوی به حضرت رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم گفت: مرا به کلمه جامع حدیث کن. حضرت فرمود: اتق الله فيما تعلم: به تقوای الهی در مواردی که می‌دانی عمل کن.^(۱)

نکات آموزنده

۱. از آنجا که قرآن شریف همه دستورها را برای نیازمندی‌های انسان دارد، جامع و کاملترین سخنان است.

۲. جامع‌ترین سخنان، تقوای الهی، ترس از خداوند، غضبناک نشدن می‌باشد.

۱. صحیح ترمذی، ج ۱۰، ص ۱۵۶.

(۶۹)

فصل بیست و هفتم

بهترین اعمال

انسان‌ها همیشه در انتخاب امور و راههای زندگی فردی و اجتماعی بهترین را برمی‌گزینند، از آنجا که شناسایی بهترین سخنان و کارها برای همه روشن نیست.

لذا از عقل کل سؤال می‌شود، او ارائه طریق می‌نماید، همچنان که قرآن و احادیث در همه زمینه‌ها بهترین راهها را نشان و بدان سو هدایت می‌نمایند.

راوی نقل می‌نماید: «أَخَذَ رَجُلٌ يَلِجَامُ دَابَّةَ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ فَقَالَ: إِطْعَامُ الطَّعَامِ وَ إِيْتَابُ الْكَلَامِ؛^(۱) مردی افسار چهار پای رسول خدا را گرفت و گفت: ای رسول خدا! کدام اعمال بالاتر است؟ فرمود طعام دادن و خوب و زیبا سخن گفتن».

حضرت امام علی علیه‌السلام فرمود: «ثَلَاثٌ مِنْ أَبْوَابِ الْيَرِّ : سَخَاءُ النَّفْسِ وَ

۱. بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۳۱۲.

(۷۰)

طَيْبُ الْكَلَامِ وَ الصَّبْرُ عَلَى الْآذَى؛^(۱) در های خوبی سه چیز است: اول سخاوت نفس [با جان و مال در راه خدا خدمت نمودن] دوم؛ پاک و نیکو سخن گفتن و سوم؛ استقامت بر اذیت و آزارها».

نکات آموزنده

۱. سیر نمودن گرسنگان از بهترین ارزش‌های علمی است.
۲. کلام نیکو در همه معاشرتهای خویشی، اجتماعی و سیاسی زیباترین عملی است، که دیگران را جذب و دل‌ها را فتح می‌نماید.
۳. درب ورودی همه خوبیها سخنان پاک و زیباست.
۴. صبر بر آزارهای خانوادگی و اجتماعی، درب ورودی خیرات است.
۵. بخشش که از کمالات انسانی است، راه رسیدن به نیکی‌های دنیا و آخرت و کسب محبوبیت می‌باشد.

۱. همان، ص ۳۱۱.

(۷۱)

1	2
3	4

فصل بیست و هشتم

جایگاه سخن زیبا در قیامت

انسان باید اندیشه نماید، که عوامل رشد و کمالاتش در چه اموری خلاصه می‌گردد، اسباب معراج و پرواز ارواحش چیست؟ عارفان طریق حق چگونه ره صد ساله را در يك شب پیمودند؟

لذا برای انسان لازم است، که پله‌های ترقی را از زبان و سخنان وحی و عصمت شناسایی نما. تا در انتخاب طریق پرواز بسوی خداوند اشتباه نکند.

حضرت رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرماید: «إِنَّ فِي الْجَنَّةِ عُرْفًا يُرَى ظَاهِرُهَا مِنْ بَاطِنِهَا وَ بَاطِنُهَا مِنْ ظَاهِرِهَا يَسْكُنُهَا مِنْ أُمَّتِي مَنْ أَطَابَ الْكَلِمَ وَ أَطْعَمَ الطَّعَامَ وَ إِفْتَاءَ السَّلَامَ وَ أَدَامَ الصِّيَامَ وَ صَلَّى بِاللَّيْلِ وَ النَّاسُ نِيَامُ؛^(۱) به درستی که در بهشت کاخ‌هایی وجود دارد، که ظاهرش از درون و درونش از ظاهرش پیداست. از امت من، کسانی در این مکان سکونت می‌کنند که

(۷۲)

صفات (زیر را داشته باشند).

۱. خوب سخن بگویند.
۲. طعام بدهند.
۳. سلام را ظاهر کنند.
۴. دائما روزه بگیرند.
۵. نماز شب بخوانند در حالی که مردم خواب هستند».

نکات آموزنده

۱. شناسایی ارزش‌ها از مهمترین امور است.
۲. شناخت اثر کارهای خوب تأثیر چشمگیری در روند عملی انسان دارد.
۳. موارد یاد شده در روایات، جاذبه‌های سازندگی اخلاقی، اعتقادی و فردی، اجتماعی و خانوادگی دارد.

(۷۳)

1	2
---	---

فصل بیست و نهم

آزادی و سخن

همچنان که آب‌ها، انرژی‌ها و انسانها نیاز و کنترل دارند، قطعا سخنانی که بر هم ریختن خانواده و اجتماع رادر بر دارد، احتیاج به مهار نمودن بیشتری دارد. تا در انتخاب مسیر سعادت و شکست اشتباه نکند، از این باب است که خداوند علاوه بر آفرینش عقل و وجدان برای نجات و هدایت بشر، کتاب‌های آسمانی و رهبران معصوم را فرستاده است.

لذا سخنان باید در طریق شرع و عقل، نجات و کمال انسان در تمام جهات دنیا و آخرت باشد.

حضرت امام علی علیه‌السلام فرمود: «لَا تُرَخِّصْ لِنَفْسِكَ فِي شَيْءٍ مِنَ الْأَقْوَالِ وَالْأَفْعَالِ»^(۱) جان و وجود خود را در هیچ یک از گفتارها و کارها آزاد نگذار».

(۷۴)

نکات آموزنده

۱. اگر به زبان، آزادی بدهی، سرت به باد و آبرو و شخصیت تو از بین می‌رود.
۲. اگر اعضای دیگر مثل دست و پا، چشم و گوش را آزاد بگذاری که هر کاری را انجام بدهند، نابود خواهی شد.
۳. دقت، حسابرسی، و توجه به امور برای همه لازم است.
۴. هشدار و تأدیب اعضای بدن، روح و جان و وجدان موجب مهار شدن نفوس انسانی گشته و او را به کمالات نائل می‌نماید.

(۷۵)

بسم الله الرحمن الرحيم	بسم الله الرحمن الرحيم
------------------------	------------------------

فصل سی‌ام

سخن‌گفتن و شنیده‌ها

انسان باید سخنانی را که می‌شنود، آنها را مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد، در صورت مصلحت برای مردم و جامعه، فرد و خانواده آنها را نقل نماید.

در بیانات ارزشمند حضرت رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم آمده است: «كَفَى بِالْمَرْءِ مِنَ الْكُذْبِ أَنْ يَحْدُثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ»^(۱) برای دورغ گفتن انسان همین کافی است، که هر چه را شنیده برای دیگران بگوید».

نکات آموزنده

۱. به شنیده‌ها نمی‌شود اعتماد کرد؛ زیرا بیشتر آنها حدسی و تخمینی است. بعضی از آنها واقعیت نداشته و دروغ است.
۲. تا برای انسان علم و اطمینان حاصل نشود، حق ندارد سخنی را در مورد کسی نقل کند.

۱کنز العمال، ج ۸، ۸۲۰۸.

(۷۶)

۳. در نقل‌ها و گفته‌ها، تغییرات عمدی و غیر عمدی، بسیار صورت می‌گیرد، لذا اعتمادی به آنها نمی‌باشد.
۴. زبان در برخورد با شنیده‌ها باید مهار گردد و آن را نقل نکند، زیرا ممکن است، آن کلام در قالب‌های تهمت، غیبت و دروغ قرار گیرد، که همه آنها از گناهان کبیره است.

(۷۷)

بسم الله الرحمن الرحيم	بسم الله الرحمن الرحيم
------------------------	------------------------

آثار سخن نگفتن

برای همه سخنان و کارها آثاری مرتبط می‌باشد، اثرات نیکو و مذموم، حال باید توجه کرد که سکوت و لب فرو بستن از سخن هم آثاری دارد، به انسان رشد اندیشه داده، محبت او را در دل‌های مردم هر روز بیشتر می‌نماید. تجربه نشان داده انسان‌های آرام و بی حرف و محبوبیت بیشتری دارند.

حضرت امام رضا علیه‌السلام فرمود: «مِنْ عَلَامَاتِ الْقِيَامِ الْجَلْمُ وَالْعِلْمُ وَالصُّمْتُ إِنَّ الصُّمْتَ بَابٌ مِنَ أَبْوَابِ الْحِكْمَةِ أَنَّ الصُّمْتَ يَكْسِبُ الْمَحَبَّةَ وَآيَةٌ دَلِيلٌ عَلَى كُلِّ خَيْرٍ»^(۱) از نشانه‌های قیام، بردباری و دانش و سکوت است. به درستی که سکوت دربی از حکمت و موجب کسب محبت و راهنمای کل خیرات می‌باشد.

۱. اصول کافی، ج ۳، ص ۱۷۴.

(۷۸)

نکات آموزنده

۱. فقیه کسی است که اسلام را عمیقاً می‌فهمد، سکوت از نشانه‌های اوست.
۲. سکوت انسان، موجب محبت و دوستی مردم به او می‌شود.
۳. سکوت، انسان را به تمام خوبیهای دنیا و آخرت هدایت می‌کند؛ پس باید این پیام الهی را به جان و دل خرید، با سکوت از گناهان محفوظ ماند، سپس وارد کمالات انسانی شد.
۴. در صورت سخن گفتن باید زبان در جهت رضایت آفریدگارش، به کار گرفته شود، تا بوسیله زبان نیکو، انسان به محضر الهی نزدیک و معنویات را کسب نماید.

(۷۹)

فصل سی و دوم

سخن عاقلانه

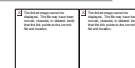
محدوده سخن در هر زمان و مکانی، برای هر گروهی دارای تفاوت‌های متناسب آن جمع می‌باشد، ظرفیت‌های علمی افراد، جاذبه‌های روانی، استعداد‌های پذیرشی مردم، سخنگو را در جهت کمیت و کیفیت سخنان هدایت می‌نماید، تا به تناسب زمان و مکان، حاضرین و مخاطبین، علوم و اندیشه را عرضه نماید، اگر بدون برنامه‌ریزی خطابه انجام شود، خسارات و ضایعاتی را در ارزش علم و کاربرد آن در پی خواهد داشت.

حضرت امام علی علیه‌السلام فرمود: «مِنْ عَقْلِ الرَّجُلِ أَنْ لَا يَتَكَلَّمَ بِجَمِيعِ مَا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُهُ»^(۱) از مراتب عقل و اندیشه انسان است که تمام دانش‌های خود را برای دیگران بیان نکند.

۱. غررالحکم، ج ۱۳۲، ص ۴.

نکات آموزنده

۱. تمام مردم شایستگی همه دانش‌ها را نداشته، ظرفیت فهمش را ندارند یا ارزش آن را نمی‌دانند.
۲. از مراتب عقلایی و شعور فکری انسان، حساب شده سخن گفتن، مکان و زمان و افراد را در نظر گرفتن می‌باشد.
۳. انسان اگر همه دانش را ارائه دهد، علوم بی ارزش می‌شود؛ مثل زیاد خوردن که موجب مریضی و ضرر می‌گردد و بیش‌تر از مقدار لازم جذب بدن نمی‌گردد، لذا همان‌گونه که غذا باید تقویت کننده باشد، کلام و علم هم باید در حد متعادل ارائه شود، تا وجود انسان را تقویت و مزین گرداند، پس انسان باید با دقت کافی و در نظر گرفتن همه مراحل سخن، مفید و مختصر، دانش‌ها را ارائه نماید، تا حداکثر بهربرداری از آن سخنان صورت پذیرد.

فصل سی و سوم

سخن و ستم بر نفس

بسیاری از انسان‌ها در زندگی خویش با رفتار و گفتارشان به خویش‌تن ظلم و ستم روا می‌دارند، تیشه به ریشه خود می‌زنند، زیرا سخنانی که با اراده انسان علیه او صادر می‌شود، سبب گناه و عذاب دنیا و آخرت می‌گردد، همه اینها ظلم به جامعه و خویش‌تن می‌باشد.

حضرت امام صادق علیه‌السلام فرمود: «وَلْيَدْعُ كَثِيرًا مِنَ الْكَلَامِ فِيمَا يَعْنِيهِ حَتَّى يَجِدَ لَهُ مَوْضِعًا قَرُبَ مُتَكَلِّمٍ فِي غَيْرِ مَوْضِعِهِ حَتَّى عَلَى تَفْسِيهِ بِكَلَامِهِ»^(۱) انسان باید بسیاری از سخنان خود را در آن چه هدف دارد، رها کند تا جایگاه سخن گفتن را بیابد. چه بسا سخنگویی که بیجا سخن گفت، جنایتی بر ضد خویش مرتکب شد.

۱. بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۲۸۲.

نکات آموزنده

۱. چرا انسان در سخن گفتن طریق سقوط، ظلم و ستم به خویش‌تن را ببیماید، در حالی که توان رشد و عزت انسانی را دارد، عاقلان بر ضد خود اقدامی نمی‌کنند.
۲. خوب بودن سخن کافی نیست؛ بلکه تناسب زمانی، مکانی و فردی و پذیرش کلام از آن لازم‌تر است.
۳. سخنان زیبا و خوب زمانی باید عرضه شود، که خریدار داشته باشد. وگرنه اسراف و خیانت به علم و کلام است.
۴. چنان که آب زلال، در لیوان بلور زیبا جلوه می‌کند، سخن زیبا نیز روح و اندیشه و پاک می‌طلبد، تا اثرات مطلوب خود را در جان‌ها و اندیشه‌ها بجای بگذارد.

--	--

فصل سی و چهارم

تعادل سخن و علم و عقل

توازن و تعادل رمز موفقیت و کامیابی در جهت مصرف و تولید می‌باشد. اندیشه و عقل، دانش و زبان باید افراط و تفریطها را کنار بگذارند، تا زبان در عرضه نمودن آن افکار، طریق متعادل را پیموده و مردم و جامعه در سخنان صادر شده از روی اندیشه و دانش، دچار گمراهی و سرگردانی نشوند، و مسیر کمالات را در زندگی خویش انتخاب نمایند.

از حضرت امام باقر علیه‌السلام روایت شده است که: «إِنِّي لِأَكْرَهُ أَنْ يَكُونَ مِقْدَارُ لِسَانِ الرَّجُلِ قَاصِلًا عَلَى مِقْدَارِ عِلْمِهِ كَمَا يَكُونُ مِقْدَارُ عِلْمِهِ قَاصِلًا عَلَى مِقْدَارِ عَقْلِهِ»^(۱) من ناراحت هستم از این که زبان انسان از دانش او برتر باشد؛ چنان که ناراحتم از این که مقدار دانش انسان از عقل و درک او بالاتر باشد.

۱. بحار الانوار، ج ۷، ص ۹۲.

(۸۴)

نکات آموزنده

۱. بلند پروازی در سخن را مراعات کنیم، پای خویش را از گلیم خود درازتر ننمائیم؛ یعنی محدوده زبان را در کلام حفظ کنیم.
  ۲. انسان باید علوم را به اندازه عقل و فهم افراد ارائه نماید، اگر بیش‌تر از ظرفیت لیوان، آب داخل آن بریزد، اسراف و تخریب کننده است.
  ۳. در میان اعضای کشور وجود انسان تعادل و توازن لازم است.
- لذا باید بین زبان، دانش و عقل، ارتباط متعادل محقق گردد.

(۸۵)

--	--

فصل سی و پنجم

سخنان ارزشی

انسان‌ها در عالم محسوس به منافع خویش در مسائل اقتصادی بسیار توجه می‌نمایند، ارزش و ضد آن را مورد عنایت در برنامه ریزیها قرار می‌دهند، یکی از مواردی که رشد عقل و ایمان، انسانیت و وجدان را در بر دارد، توجه به سخنان ارزشمند می‌باشد، که عزت و افتخار در دنیا و آخرت را به همراه دارد.

حضرت رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمود: «كُلُّ كَلَامِ ابْنِ آدَمَ عَلَيْهِ لَآ لَهَ إِلاَّ أَمْرٌ بِمَعْرُوفٍ وَ نَهْيٌ عَنِ مُنْكَرٍ أَوْ ذِكْرُ اللَّهِ»^(۱) تمام سخنان فرزندان آدم بر ضد او است و نفعی برایش ندارد؛ مگر امر به معروف و نهی از منکر و ذکر الهی.

(۸۶)

نکات آموزنده

۱. ارزش امر به معروف و نهی از منکر و جایگاه آن با تبلیغ و بیان احکام، خوبی‌ها و بدی‌ها روشن می‌شود.
۲. ذکر الهی؛ تمام عبادات، تلاوت‌ها و توسلات به انوار الهی، حتی حالات معنوی انسان را در بر می‌گیرد.
۳. همیشه موضوع، از اکثر استثناء می‌شود، زیرا بیش‌تر سخنان انسان‌ها باطل و لغو است و سخنان ارزشمند آن نادر و کم می‌باشد. لذا حضرت فرمود: همه کلام بشر بر ضرر خودش و نفعی برای او ندارد، مگر موارد بسیار کمی از سخنان که مفید و آباد کننده دنیا و آخرت، تأمین کننده روح و جان و جسم اوست و پاسخگوی نیاز او می‌باشد.

(۸۷)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
---------------------------------------	---------------------------------------

فصل سی و ششم

اثر سخنان زیبا

فطرت انسانی نیکو سخن گفتن را دوست دارد، بویژه زمانی که در سخنرانی از مردم درخواست شود، یا به آنان خطاب گردد، در اینجا سخنان باید با آراستگی خاصی از جهات روانی بیان گردد، تا در جان‌ها مؤثر گردیده، آنها را به اهداف مورد نظر گوینده نایل گرداند.

حضرت امام علی علیه‌السلام فرمود: «إِجْمَلُوا فِي الْخِطَابِ تَسْمَعُوا جَمِيلَ الْجَوَابِ»^(۱) در خطاب با مردم، زیبا سخن بگویید تا جواب را زینت یافته بشنوید».

«تَكْبِيرُ الْجَوَابِ مِنْ تَكْبِيرِ الْخِطَابِ»^(۲) جواب بد به سبب خطاب زشت است».

نکات آموزنده

۱. هرچه بکاری، همان را درو می‌کنی (کاشت و برداشت).
۲. اگر دوست داریم، خوب و محترمانه با ما سخن بگویند، باید با عمل و سخن خویش دیگران را تربیت نماییم.

۱. غررالحکم، ج ۹۹۷۹.

۲. همان، ج ۴۱۳۱.

(۸۸)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
---------------------------------------	---------------------------------------

فصل سی و هفتم

زبان و عمل

شخصیت انسان در محضر الهی و مردم و خویشان در گرو رفتار عملی اعضای بدن است، یکی از جوارح مهم کشور وجودی انسان زبان است، که عملکرد آن جایگاه و آبروی انسان را در جهات عزت و سقوط معین می‌نماید.

از فرمایشات گهربار حضرت رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم است که فرمود: «مَنْ لَمْ يَحْسَبْ كَلَامَهُ مِنْ عَمَلِهِ كَثُرَتْ خَطَايَاهُ وَ حَصَرَ عَذَابُهُ»^(۱) کسی که سخنان خود را از اعمالش حساب نکند، خطاهای او زیاد می‌شود و عذابش فرا می‌رسد».

نکات آموزنده

۱. آنچه در دنیای و آخرت ارزشمند است ایمان و عمل صالح است، یکی از مصداق‌های کارهای نیکو سخنان ارزشی زبان است.

۱. بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۳۰۴.

(۸۹)

به سخن دانی نیست

به عمل کار برآید

۲. انسان‌ها معمولاً رفتار ظالمانه را ستم می‌دانند؛ در حالی که وجود مقدس پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمود: گفتار ظالمانه هم جزو رفتار محسوب می‌شود و مجازات دارد؛ پس هر سخنی که گناه باشد، نوع دیگری از ظلم محسوب می‌گردد.

۳. کسی که سخنان بد را جزو اعمال زشت و شیطانی حساب نکند، هر روز پرونده‌اش سنگین‌تر خواهد شد؛ در حالی که خودش توجه ندارد؛ بنابراین، سبک شمردن گناهان موجب بالا رفتن عذاب انسان می‌گردد.

۴. هر انسانی باید با کنترل صحیح و جامع، زبان را مهار نموده تا پرونده انسان از خطاها و گناهان حفظ گردد.

(۹۰)

فصل سی و هشتم

سخن و دانشمندان

همیشه خطاب‌ها و نوشته‌ها ارزش خود را با داشتن انشایی زیبا و دانش‌های عمیق حفظ می‌نماید. همه انسانها از سخنان ارزشی مفید و مختصر خوشحال و جاذبه و زیبایی را به این گونه صحبت‌ها اطلاق می‌نمایند.

حضرت امام صادق علیه‌السلام فرمود: «الْعَالِمُ لَا يَتَكَلَّمُ بِالْفُضُولِ»^(۱) دانشمندان به زیاده سخن نمی‌گویند».

بلکه مفید و مختصر و از اسراف در سخنان اجتناب می‌نمایند، که موجب رشد اندیشه و استعداد می‌گردد.

حضرت امیرالمؤمنین علیه‌السلام فرمود: «إِيَّاكَ وَ فَضُولَ الْكَلَامِ، فَإِنَّهُ يُظْهِرُ مِنْ عُبُوبِكَ مَا بَطَّنَ، وَ يُحَرِّكُ عَلَيْكَ مِنْ أَعْدَائِكَ مَا سَكَنَ»؛ از سخنان زیادی پرهیز کن، پس بدرستی که آن چه از عیب‌های تو مخفی است، آشکار

۱. مستند، ج ۲، ص ۹۱.

می‌نماید، و از دشمنانت که آرام هستند، بر علیه تو حرکت می‌دهد».

نکات آموزنده:

۱. اکتفا به سخنان هدمند، موجب شکوفایی عقل و دانش انسانی می‌گردد.
۲. برای حفظ از نقص‌ها و رشد کمالات، سخنان زیادی را باید حذف نمود.
۳. صحبت‌هایی که زاید بر احتیاج است، دشمنان را بر علیه انسان می‌شوراند.

فصل سی و نهم

اقسام کلام

سخنان بشر در موارد مختلف دارای اثرهای متفاوت می‌باشد. میزان و ملاک انتخاب صحبت‌ها و نوشته‌ها باید ثمر بخشی آنها باشد. تا انسان با این نعمت الهی بتواند، به محضر الهی نزدیک، یاد او را جاوید، محبت و رضایتش را حاصل نماید، حال: در انتخاب سخنان و خطابه‌ها باید محبت الهی و رشد و تعالی مردمی را هدف اصلی در سخنوری و نوشتار قرار داد، تا عروج و پرواز انسان در سگوی سخن محقق گردد.

حضرت خاتم الانبیاء صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم درباره اقسام کلام فرمود: «الْكَلَامُ ثَلَاثَةٌ: فَرِيحٌ وَ سَالِمٌ وَ شَاحِبٌ فَأَمَّا الرَّايحُ فَالَّذِي يُذَكِّرُ اللَّهَ، وَ أَمَّا السَّالِمُ فَالَّذِي يَقُولُ مَا أَحَبَّ اللَّهُ وَ أَمَّا الشَّاحِبُ فَالَّذِي يَخْوِضُ فِي النَّاسِ»^(۱)؛ سخنان سه قسم است، سخن سود دهنده، کلام دارای سلامت، سخن متغیر. اما سخن ثمر بخش آن است که خدا را یاد می‌کند. اما سلامت‌بخشی کلام؛

۱. بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۲۸۹.

می‌گوید آنچه را خداوند دوست دارد. اما سخن متغیر یا کلامی که تفسیرهای متعدد دارد؛ آن چه در میان مردم نفوذ می‌کند».

نکات آموزنده:

۱. هر غذای فکری و روحی زمانی برای انسان مفید است، که از آفات و میکروب‌ها پاک باشد، پس سخنان باید علاوه بر پاک‌سازی، موجب رشد و کمال انسانی گردد.
۲. سخنان چند پهلو، و متشابه موجب سرگردانی و گمراهی مردم می‌گردد، مگر اهل خیره آنها را تفسیر نماید.
۳. سخنان را باید بررسی نمود. آیا رضایت و محبت الهی در آن وجود دارد؟ حداقل باید موجب گناه و خشم او نگردد.

فصل چهارم

سخنان آئینه معانی

سخنان و الفاظ وسیله و ابزار فهماندن و فهمیدن می‌باشند. بشر با استفاده از نعمت استعداد و سخن گفتن و توان بکارگیری حروف و کلمات، اهداف و خواسته‌های خویش را بیان می‌نماید.

حضرت امیرالمؤمنین علیه‌السلام فرمود: «أَلَلْفَاظُ قَوَالِبُ الْمَعَانِي»؛ (۱) سخنان و لفظها قالب‌های مفهوم و معنا هستند.

حضرت فرمود: «لِكُلِّ مَقَامٍ مَقَالٌ»؛ (۲) برای هر موقعیت و منزلتی گفتار و سخنی می‌باشد.

حضرت امام فرمود: «لِلسَانِ الْحَالِ أَصْدَقُ مِنْ لِسَانِ الْمَقَالِ»؛ (۳) زبان حال گویاتر و راستگوتر از زبان گفتاری است.

? نکات آموزنده

۱. انسان باید توجه نماید، مقصود خویش را در زیباترین جمله‌ها و اسلوب‌ها عرضه نماید، تا خریدار بیشتری داشته باشد.

۲. زبان و سخن حقیقت‌گو جایگاه ارزشی و الایی دارند.

۳. در سخن باید منزلت موضوع، گوینده و شنونده بررسی شده باشد.

۱. غررالحکم.

(۹۵)

«فهرست منشورات»

۱- نفس انسان حرم الهی (چاپ دوم) ... احسان زاهری

۲- جایگاه علماء در غیبت کبری (چاپ دوم) ... احسان زاهری

۳- عزت و ذلت آفرینی‌های زبان (چاپ دوم) ... احسان زاهری

۴- قرآن معجزه جاوید اسلام (چاپ دوم) ... احسان زاهری

۵- آزادی از منظر امام (ره) ... احسان زاهری

۶- اندیشه‌های حسینی (چاپ دوم) ... احسان زاهری

۷- نجوای عارفانه ... احسان زاهری

۸- نجوای عاشقانه ... احسان زاهری

۹- کدام راه، کدام بهار، کدام قله (چاپ دوم) ... امیر عباس مهندس

۱۰- برسد به دست دختر شاه پریون (چاپ دوم) ... امیر عباس مهندس

۱۱- زمزمه عاشقانه... امیر عباس مهندس

۱۲- لمعة من بلاغة الحسين... آية الله سيد مصطفى آل اعتماد

۱۳- ريحانه بهشت... جعفر رسول زاده (اشقته)، رضا عرب

۱۴- كربلا در كربلا (چاپ دوم)... جعفر رسول زاده (اشقته)

«فهرست منشورات (در دست چاپ)»

۱۵- مجموعه دعاها نجوای عشق... (احسان زاہری، ۲۵۶ص، ۲۱جیبی، ۳۵۰ت)

۱۶- اندیشه‌های رضوی... (احسان زاہری، ۲۲۴صفحه، رقی، ۹۰۰ت)

۱۷- چهل گل از بوستان علوی... (احسان زاہری، ۶۴ صفحه، جیبی، ۲۰۰ت)

۱۸- چهل گل از بوستان نبوی... (احسان زاہری، ۶۴ صفحه، جیبی، ۲۰۰ت)

۱۹- چهل گل از بوستان رضوی... (احسان زاہری، ۶۴ صفحه، جیبی، ۲۰۰ت)

۲۰- چهل گل از بوستان حسینی... (احسان زاہری، ۶۴ صفحه، جیبی، ۲۰۰ت)

۲۱- چهل گل از بوستان خاندان رسالت (خانواده)... (احسان زاہری، ۶۴ صفحه، جیبی، ۲۰۰ت)

۲۲- چهل گل از بوستان خاندان رسالت (عظمت حسینی)... (احسان زاہری، ۶۴ صفحه، جیبی، ۲۰۰ت)

(۹۶)

۲۳- آهنگ عزا... (جعفر رسول زاده، ۱۹۲ صفحه، رقی، ۸۰۰ت)

۲۴- غزلیات فیض کاشانی (جیبی و وزیری)... (جعفر رسول زاده، ۲۵۶ صفحه)

۲۵- تولای علی (ع)... (افشین عاطفی، جعفر رسول زاده، ۲۲۴ صفحه، رقی، ۹۰۰)

۲۶- جمعه سبز انتظار... (جعفر رسول زاده، ۲۰۸ صفحه، رقی، ۸۵۰ت)

۲۷- نیلوفر و مهتاب... (امیر عباس مهندس، ۹۶ صفحه، رقی، ۴۰۰ت)

۲۸- تنهاتو بخوان محبوب من... (امیر عباس مهندس، ۹۶ صفحه، جیبی، ۳۵۰ت)

۲۹- پریشان گویی‌های در باد... (امیر عباس مهندس، ۸۰، رقی، ۴۰۰ت)

۳۰- سلام بر حضرت محبوب... (امیر عباس مهندس، ۹۶ صفحه، جیبی، ۳۵۰ت)

۳۱- مثنوی مجلس افروز (جیبی و وزیری)... (فضل‌علی نصرآبادی کاشانی)

۳۲- عشق ناتمام... (فریدون بلوری، ۲۵۶ صفحه، وزیری،)

۳۳- مجموعه شعر غروب... (نورالله نوری، ۶۴ صفحه، رقی، ۳۵۰ت)

(۹۷)

---

(۹۸)